

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ความสำคัญของศิลปศึกษา
2. นวัตกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ
3. การสอนศิลปะภาคปฏิบัติ
 - 3.1 การวางแผนการสอน
 - 3.2 สื่อการสอน
 - 3.3 การดำเนินการสอน
 - 3.4 วิธีการสอน
 - 3.5 การประเมินผล
 - 3.6 เกมที่ใช้ในการวัดและประเมินผล
4. ปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ
 - 4.1 ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้เรียน
 - 4.2 ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้สอน
 - 4.3 ปัญหาที่เนื่องมาจากการบริหาร
 - 4.4 ปัญหาที่เนื่องมาจากหลักสูตร
 - 4.5 ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และวัสดุอุปกรณ์
5. การสอนศิลปะในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
 - 5.1 สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
 - 5.2 วัตถุประสงค์การสอนศิลปะในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความสำคัญของศิลปะศึกษา

แฟรงคลิน (Franklin อ้างใน Eisner 1972: 29) ผู้ริเริ่มด้านการศึกษาศิลปะของ ประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า ศิลปะไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อสอนเด็กให้ระบายสีให้สวย แต่เป็นการ ช่วยให้เด็กได้พบกับความต้องการ ซึ่งเป็นธรรมชาติของการเจริญงอกงาม

โลเวนเฟลด์ และ บริทเทน (Lowenfeld and Brittain 1976: 31) กล่าวว่า ศิลปะเป็นเสมือนความหมายของการเจริญงอกงามที่เข้าใจได้ ภาพวาดของเด็กสะท้อนถึง ความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ คือ ความรู้สึก สติปัญญา ร่างกาย การรับรู้ การสร้างสรรค์ สุนทรียภาพและสังคม และจากงานวิจัยของ ฮอลสเตด (Halsted 1981: 1445) ได้ทำการ วิจัยเรื่อง " การศึกษามโนทัศน์ของการเรียนจิตรกรรมสำหรับผู้ใหญ่" (A Conceptual study of Non-Degree Adult Painting Classes) ผลการวิจัยข้อหนึ่งสนับสนุนแนวความคิดที่ว่า ศิลปะเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าต่อการเจริญงอกงามและการพัฒนามนุษย์

แนวความคิดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันทั่วโลก สำหรับในประเทศไทย ก็มี นักวิชาการหลายท่านที่มีความคิดสอดคล้องกับแนวความคิดของ โลเวนเฟลด์ อาทิ

วีรัตน์ นิษฐไพบูลย์ (2520: 163) กล่าวว่า ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่สร้างเสริม ลักษณะนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมอันดีงามทางด้านศิลปะ ศิลปะศึกษาจึงเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริม ให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่างๆ โดยให้เด็กได้ทำกิจกรรม มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และ ได้สัมผัสกับสภาพที่เป็นจริง เพื่อเด็กจะได้ประสบการณ์ทางด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ กระบวนการสร้างสรรค์ และเทคนิคของการทำงาน จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องแคล่วในการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิด และการแสดงออก ฉะนั้นศิลปะศึกษาจึงมีความหมายต่อการศึกษามาก

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525: 34) ได้กล่าวถึงศิลปะศึกษาว่า "เป็นการศึกษาเรื่องของการสร้างสรรค์ ซึ่งอาจเป็นทั้งการสร้างงานศิลปะของผู้เรียนเอง หรือ การสร้างงานของผู้อื่น และเป็นวิชาที่จำเป็นต้องบรรจุไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเติบโตขึ้น เป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และ เจริญก้าวหน้า"

นิพนธ์ ทวีกาญจน์ (2533: 239) กล่าวว่า ศิลปศึกษา เป็นวิชาหนึ่งซึ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ให้พัฒนาขึ้นได้ โดยเฉพาะในเรื่องจินตนาการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความคิดสร้างสรรค์ในงานศิลปะ จินตนาการเป็นเรื่องของความคิดอิสระ สามารถแสดงให้ปรากฏเห็นได้ในกิจกรรมศิลปะ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529: 111) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ การให้การศึกษาศิลปะกับผู้เรียน โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนให้เหมาะสมกับ ภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยของผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และความคิดที่ดีต่อศิลปะ

ชลอ พงษ์สามารถ (2526: 1) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ การเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ แสดงออกเป็นผลงานด้านต่างๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ การประดิษฐ์วัสดุต่างๆ การแสดงออกนี้ครูต้องให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเสรี และอยู่ในขอบเขตครูผู้สอนจะต้อง วางโครงการสอนเป็นระยะยาว โดยวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหาวัสดุ วิธีการ อย่างกว้างขวาง เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะของเด็ก นอกจากนี้วิชาศิลปศึกษา ยังเป็นวิชาทักษะ การที่นักเรียนได้ปฏิบัติงาน หรือทำกิจกรรมได้มากเท่าใดยิ่งทำให้เกิดทักษะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ครูผู้สอนควรหาวิธีการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อช่วยให้บทเรียนมีความหมาย และได้ประโยชน์แก่นักเรียนมากขึ้น (ชลอ พงษ์สามารถ 2524: 70-73)

จากที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่าศิลปศึกษา คือ การให้การศึกษาศิลปะแก่ผู้เรียน โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอนให้เหมาะสมกับภาวะของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนา และเจริญงอกงามในด้านต่างๆ ศิลปศึกษาจึงเป็นศาสตร์ที่ถูกจัดไว้ในการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา

2. นวัตกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับศิลปะ

ทฤษฎีเกี่ยวกับ นวัตกรรมการเรียนรู้ ที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ได้แก่ ทฤษฎีของ บลูมและคณะ (Bloom, et al. 1974: 7-8) ซึ่งได้แบ่ง ความมุ่งหมายในการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการสอนของครู การพัฒนาหลักสูตรและ การประเมินผล โดยแบ่งความมุ่งหมายออกเป็น 3 ด้าน คือ นวัตกรรม (Cognitive Domain) ได้แก่ ความมุ่งหมาย ด้านสติปัญญาเกี่ยวกับการระลึกได้ หรือจดจำความรู้ และ พัฒนาความสามารถทางสติปัญญา จิตนิสัย (Affective Domain) ได้แก่ ความมุ่งหมายด้านจิตใจ เกี่ยวกับทัศนคติ

คำนิยม ความสนใจ และ ความซาบซึ้ง เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ทักษะนิสัย (Psycho - motor Domain) ได้แก่ ความมุ่งหมาย ด้านร่างกายเกี่ยวกับการแสดงออก ทางกาย การปฏิบัติ การเคลื่อนไหว และใช้วชิระต่างๆ

ตามแนวพฤติกรรมการเรียนรู้ของ บลูม (Bloom) ดังกล่าว แลนซิง (Lansing 1976: 274-276) ได้จำแนกพฤติกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะทั้ง 3 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. พุทธินิสัย (Cognitive Domain) เป็นความรู้เกี่ยวกับศิลปะ มี 5 ด้าน คือ

1.1 ความรู้ในเนื้อหาวิชาศิลปะ (Knowledge of Life) โดยเฉพาะความรู้ด้านประสบการณ์สุนทรีย์ หากผู้เรียนขาดความรู้ หรือ จินตนาการในด้านนี้แล้ว เขาจะสามารถพูด ทำ และพิจารณาเลือกสรรเกี่ยวกับศิลปะได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

1.2 ความรู้เกี่ยวกับ องค์ประกอบศิลปะ (Knowledge of Composition) เป็น พื้นฐานศิลปะที่สำคัญที่ว่าด้วยเรื่อง การจัด หรือ การประกอบกันของทัศนธาตุ เพื่อให้ได้ องค์ประกอบที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้เรียน สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับ งานของเขาหรืองานของผู้อื่นได้อย่างมีระบบ

1.3 ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำ (Knowledge of Procedures) เป็น สิ่งสำคัญมากสำหรับศิลปิน หรือ ผู้เชี่ยวชาญ ที่จะต้องรู้ว่า งานศิลปะที่เขาจะทำนั้นทำอย่างไร ความรู้ด้านนี้จะทำให้เขาสามารถทำงานศิลปะ หรือ พิจารณาตัดสินงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม

1.4 ความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ศิลปะ (Knowledge of Art History) เป็นความรู้ เกี่ยวกับการทำงานศิลปะ และ เข้าถึงงานศิลปะ เป็นความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิด และช่วยให้เขาทำงานศิลปะหรือพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับศิลปะได้อย่างเชี่ยวชาญ

1.5 ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของศิลปะ, คุณค่าของศิลปะ และธรรมชาติของ ประสบการณ์สุนทรีย์ (Knowledge of the Nature of Art, the Value of Art and the Nature of Aesthetic Experience) เป็นความรู้ความเข้าใจที่นำไปสู่การพิจารณาตัดสิน สัญลักษณ์ทางการเห็นที่มีอยู่ใน งานศิลปะ ความรู้ต่างๆ เหล่านี้ จะไม่แสดงเป็นคำพูด แต่จะถูกถ่ายทอดในลักษณะของรสนิยม

2. จิตนิสัย (Affective Domain) เป็นทัศนคติที่นำไปสู่การสร้างงานศิลปะ และ เข้าถึงงานศิลปะ มี 4ด้าน คือ

2.1 ความสนใจ ในประสบการณ์สุนทรีย์ (Interest in the Aesthetic Dimension of Experience) เป็นความสนใจหรือความโน้มเอียงอันเป็นความปรารถนาส่วนบุคคล เมื่อถูกชี้แนะให้รับรู้เกี่ยวกับลักษณะ ความหมาย และ ความสัมพันธ์ของประสบการณ์ ถ้า

เขาไม่รับรู้สิ่งเหล่านี้ เขาก็ไม่สามารถที่จะเข้าใจสัญลักษณ์ทางการเห็น และ ไม่สามารถที่จะจะเข้าถึงงานศิลปะได้

2.2 ความมั่นใจในการทำงานศิลปะและประเมินผลงานศิลปะ (Confidence in One's Ability to Make and Evaluate Work of Art) หากผู้เรียนปราศจากความมั่นใจในเนื้อหาที่เรียนแล้ว เขาก็ไม่ชอบที่จะร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

2.3 ความเป็นผู้มีใจกว้างต่อการยอมรับความแตกต่างของรูปทรง หรือลักษณะแบบอย่างในศิลปะ (Open-Mindedness Toward the Different Forms or Styles That Art Might Take) สิ่งนี้มีความสำคัญโดยเฉพาะสำหรับผู้เชี่ยวชาญ เพราะ เขาไม่สามารถเข้าถึง สุนทรียภาพในงานศิลปะชิ้นนั้นได้ หากเขาเป็นคนที่คับแคบที่จะรับรู้เกี่ยวกับรูปทรง ลักษณะแบบอย่าง รูปร่าง หรือ เทคนิค ที่ประกอบอยู่อย่างพิเศษในงานศิลปะ

2.4 ความขยันเอาใจใส่และความตั้งใจ (Willingness to Workhard and the Presevere) จนกระทั่งงานที่ทำหรือได้รับมอบหมายสำเร็จลง ความขยันเอาใจใส่ มีความสำคัญ โดยเฉพาะต่อการพัฒนาของทักษะในด้านการจัดวัสดุศิลปะ ซึ่งเป็นผลให้การเสนอความหมายของประสบการณ์สุนทรีย์มีความเหมาะสม

3. ทักษะนิสัย (Psycho Motor Domain) เป็นทักษะในงานศิลปะ การประสานกันของมือกับตาในการใช้เครื่องมือ และวัสดุ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่ามันยังไม่เป็นที่ยุติว่าความสามารถในการใช้เครื่องมือและวัสดุจะเกี่ยวเนื่องกับศิลปะ แต่การมีความสามารถหลายๆ ด้านเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสสำหรับการแสดงออก นอกจากนี้ แลนซิง (Lansing 1976: 95, 114-115) ยังกล่าวว่า ทักษะเป็นความชำนาญทางเทคนิค หรือความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะ ทักษะเป็นความสามารถที่จะทำให้ผู้ดูเข้าใจในความคิด และ อารมณ์ที่ได้เสนอไป หากศิลปินมีทักษะในการใช้สื่อหลายๆ ชนิด ก็จะทำให้เขามีอิสระในการเสนอความคิดได้กว้างขวางขึ้น และอารมณ์ก็มีความเด่นชัดขึ้น

จากพฤติกรรมกรเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน ศิลปะภาคปฏิบัติเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมด้านทักษะนิสัย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ศิลปะเป็นวิชาที่เน้นเรื่องของ ทักษะ ความสามารถพื้นฐาน ความถนัด หรือ พื้นฐานที่ติดมากับตัว เรียกว่า "พรสวรรค์" วิชาศิลปะจึงเปรียบเสมือนวิชาที่ต้องอาศัย ความถนัด ความสามารถ ที่มีอยู่ในตัว และ ใช้วิธีการสอนไปถึงสิ่งเหล่านั้นออกมาให้เจ้าตัวทราบ ในความสามารถของตนเองแล้ว เสริมหาประสบการณ์ และ โอกาสแสดงออกได้มากยิ่งขึ้นต่อไป (สุลักษณ์ ศรีบุรี 2530: 58) นอกจากนี้ การสอนศิลปะภาคปฏิบัติยังเป็นการเตรียมผู้เรียน ให้มีความรู้ใน ประสบการณ์ศิลปะต่างๆ กับ ความรู้ด้านองค์ประกอบศิลปะ และกระบวนการทำ ส่วนความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ ผู้สอนก็อาจสอดแทรกเข้าไปในขณะที่

ดำเนินการสอน (Lansing 1976: 275) ยิ่งในระดับอุดมศึกษาแล้วการสอนศิลปะภาคปฏิบัตินั้น กล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เนื่องจากการเรียนการสอนศิลปะในระดับอุดมศึกษามีความซับซ้อนมากกว่าระดับอื่น กล่าวคือ เกี่ยวข้องกับทักษะในงานศิลปะ ซึ่งเป็นความสามารถในการใช้ ความรู้ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ (Lansing 1976: 413) และ ทักษาก็ไม่ใช่ความเคยชินที่เกิดขึ้นง่ายๆ ที่จะเรียนเพียงครั้งเดียวก็สามารถทำได้ เป็นอัตโนมัติ แต่ที่จริงแล้วทักษะรวมไปถึงการเอาใจใส่ ความระมัดระวัง การวิเคราะห์วิจารณ์ ฉะนั้นในความเป็นจริง การเรียนด้านทักษะเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อคุณสมบัติในการสร้างสรรค์ด้วย (Bailin, Conference)

เบียดสลีย์ (Beadsley อ้างใน นิระพงษ์ กลุณิศาล (2530: 96-97) กล่าวว่า กระบวนการสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่อยู่ระหว่าง ตัวกระตุ้นไปจนกระทั่งงานสำเร็จ โดยมีสมองกับกาย เป็นผู้กระทำการและผลจากการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ของศิลปิน โดยกลุ่มนักจิตวิทยาพบว่า การสร้างสรรค์ต้องผ่านกระบวนการ 4 ขั้น คือ ขั้นเตรียม (Stage of Preparation) ขั้นฟักตัว (Stage of Incubation) ขั้นเกิดแรงบันดาลใจ (Stage of Inspiration) และ ขั้นลงมือทำ (Stage of Elaboration) ทั้ง 4 ขั้นนี้ ไม่อาจแยกออกจากกันได้ ทั้งยังคลุกเคล้าและสลับกันอยู่ตลอดกระบวนการ

วินัย ผู้นำพล (2528 : 9) ได้อธิบายเกี่ยวกับ กระบวนการสร้างสรรค์ว่า ขั้นเตรียมการ หมายถึง การเริ่มศึกษาหาความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งนั้น หรือ ปัญหาที่สนใจเสียก่อน ซึ่งได้แก่ การศึกษาถึงตัวปัญหา คือ องค์ประกอบที่ทำให้เกิดความไม่งามควบคู่ไปกับการศึกษาหาความงาม หรือ เป็นการศึกษาร่องรอยศิลปะเบื้องต้น ซึ่งมักเริ่มต้นศึกษาจาก แบบอย่างตามธรรมชาติที่ทำให้เกิดเป็น ความงาม อันเป็นการพัฒนาความรู้ขั้นพื้นฐาน ด้านองค์ประกอบศิลปะ จนเกิดความเข้าใจ ในสิ่งที่เป็นสาเหตุแห่งความไม่งาม หรือ งามได้อย่างไร เช่น การที่นักศึกษาศิลปะสามารถเข้าใจได้ว่า เหตุที่อาคารหลังหนึ่งมีลักษณะ เทอะทะน่าเกลียดนั้น เป็นผลมาจากอะไร หรือ ภาพจิตรกรรมที่มีความงามนั้นงามได้อย่างไร ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจนสามารถเปรียบเทียบได้ว่า ชนิดที่งามหรือไม่งามนั้น เป็นความไม่งาม หรือ งาม ในระดับมากน้อยเพียงใด จากนั้นจะสู่ขั้นประจักษ์ คือ เกิดข้อวินิจฉัย ข้อเสนอแนะ ทดลองปฏิบัติ ค้นหาเทคนิค แนวทางขององค์ประกอบต่างๆ อยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนในที่สุดก็สามารถถึงขั้นหยั่งเห็น หรือ ค้นพบแนวทาง ในการสร้างสรรค์คุณค่าความงาม ที่มีลักษณะเฉพาะตนได้อย่างสะเทือนอารมณ์ มีจินตนาการ มีเนื้อหาทางปรัชญาลึกซึ้งขึ้น หรือ เป็นผลงานศิลปกรรมบริสุทธิ์อันต่างไปจากงานศิลปะในขั้นฝึกหัดศึกษาทดลอง

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า นวัตกรรมการเรียนรู้อันเกี่ยวข้องกับศิลปะภาคปฏิบัติ เป็น

กระบวนการที่ซับซ้อน เพราะ เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ ฉะนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้อง เข้าใจกระบวนการอันนี้ นอกจากนี้ผู้สอนยังต้องพิจารณาถึง พื้นฐานที่แตกต่างกันเฉพาะบุคคล ไม่ว่าจะเป็น ระดับเชาวน์ปัญญา ความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ สภาพจิตใจ อารมณ์ ตลอดจนจนถึงฝีมือ มีการติดตามการปฏิบัติอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง ตลอดจนต้องรู้ และเข้าใจถึง อุปนิสัย และ สภาพจิตใจของผู้เรียนพอสมควร (อิทธิพล ตั้งโฉลก (2528: 76) และ ที่สำคัญที่สุดก็คือ บรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความคิดสร้างสรรค์ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์ 2528: 25) กล่าวคือ บรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียน รู้สึกอิสระต่อการสร้างสิ่งใหม่ๆ และ ความคิดที่พิเศษ โดย ปราศจาก ความกลัวในสิ่งที่ไม่รู้จัก ปราศจาก ความกลัวในสิ่งที่คิด รู้จักค้นหาที่มาของปัญหา มากกว่าการแก้ปัญห ไม่เกี่ยวข้องกับ การสิ้นเปลืองเวลา และ วัสดุ ไม่กลัวต่อการล้มเหลว ไม่เกี่ยวข้องกับ ประโยชน์และการกระทำ (Michael 1983: 16-17) นอกจากนี้ผู้สอนต้อง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิจารณ์ เพราะจะทำให้ผู้สอนเข้าใจในความ รู้สึกนึกคิดของผู้เรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนวทางแก้ปัญห และเป็นการฝึกการใช้ เหตุผล และฝึกความเชื่อมั่นไปพร้อมกัน (วิรุณ ตั้งเจริญ 2526: 10)

3. การสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

นักการศึกษา และ นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของ การสอนเอาไว้ว่า การสอนเป็น กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงพฤติกรรมที่ครูกระทำ หรือ แสดงเพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเปลี่ยนแปลง (อารี สันตผลวิ อ่างใน สันต์ ธรรมบำรุง 2527: 106) การสอน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ที่จะทำให้ผู้เรียน ได้รับความรู้ ได้มีคุณสมบัติ และทัศนคติตามที่ ผู้สร้างหลักสูตรมุ่งหวังไว้ (ลุมิตร์ คุณานุกร 2520: 136) การสอนคือ แนวทางที่ครูทำให้ หลักสูตรเป็นผล (Eisner 1972: 179) และ การสอนคือ แนวทางของการเสนอสถานการณ์ การเรียนรู้ให้กับเด็กในชั้นเรียน (Gray 1960: 27)

จากความหมายของการสอนที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า การสอน คือ กระบวนการ ในการถ่ายทอดความรู้ รวมถึง การเสนอสถานการณ์การเรียนรู้ ให้กับผู้เรียนอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีคุณสมบัติ และ ทัศนคติตามที่หลักสูตรกำหนด ส่วนศิลปะภาคปฏิบัติ นั้น เป็นกลุ่ม วิชาศิลปะที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้มีทักษะ และ ความเชี่ยวชาญ ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อ เป็น เครื่องมือในการสร้างสรรค์ ตลอดจนกระทั่ง สามารถถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิด และ จินตนาการเฉพาะส่วนบุคคล ให้ปรากฏออกมาเป็นผลงานที่สัมผัสได้ นอกจากนี้ วิชาศิลปะภาค ปฏิบัติยังเป็น ประสบการณ์ตรงที่จะทำให้ผู้เรียน เกิดความคิดสร้างสรรค์ เพราะกระบวนการ ทำงานศิลปะนั้น เป็นกระบวนการต่อเนื่อง และ เป็นกระบวนการแก้ปัญหเฉพาะบุคคล โดย

ใช้ความคิด จินตนาการ และ ประสบการณ์ของแต่ละคน เป็นพื้นฐานสำคัญ (นิพนธ์ ทวีกาญจน์ 2533: 241)

ดังนั้นเมื่อรวมความหมายของการสอนกับศิลปะปฏิบัติเข้าด้วยกันแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการสอนศิลปะปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการเสนอสถานการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งพิจารณาให้ผู้เรียนได้มีทักษะและความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนกระทั่งสามารถถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิด และ จินตนาการ เฉพาะส่วนบุคคลให้ปรากฏออกมา เป็นผลงานที่สัมผัสได้ ตามที่หลักสูตรกำหนด

มิเชล (Michael 1983: 27) ได้วิเคราะห์ถึง ประสบการณ์ด้านศิลปะปฏิบัติในเชิงของการศึกษา สำหรับคนทุกคนหลังวัยเด็ก เขากล่าวว่า มันเป็นประสบการณ์ภาคปฏิบัติที่เป็นพื้นฐานสำหรับโปรแกรมศิลปะ และผู้สอนก็ต้องเข้าใจด้วย ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ ปัญหาของศิลปิน และกระบวนการสร้างงานศิลปะ

ปัญหาของศิลปิน

"ปัญหาของศิลปิน เป็นการแสดงออกของบุคคลหนึ่ง ทางสุนทรียภาพที่ระดับสูงสุดของมนุษย์" (The Problem of the Artist is to Express One's Self Aesthetically at the Highest Human Level) "การแสดงออกของบุคคลหนึ่ง" หมายความว่า การที่บุคคลนั้นได้ฉายภาพเจตนาของเขา ด้วยการถ่ายทอดความรู้สึกส่วนตัว การคิด และการรับรู้เกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง ในประสบการณ์และสภาพแวดล้อมหนึ่ง การฉายภาพในศิลปะเป็นการแสดงออก เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องสร้างสรรค์ เพราะว่า คนแต่ละคนมีเอกลักษณ์ของตัวเอง "สุนทรียภาพ" เป็นการกระทำด้วยความรู้สึกที่มีต่อการใช้ สี รูปร่าง เส้น พื้นผิว รูปทรง การเคลื่อนไหว และ น้ำหนัก ซึ่งถูกจัดให้มีระบบ มีการประกอบและประสานกัน เพื่อที่จะให้ความรู้สึกนั้นปรากฏอย่างสมบูรณ์และเกิดเอกภาพ หลักซึ่งนำมาใช้ในการจัดคือ ความสมดุลย์ จังหวะ การตัดกัน ความแตกต่าง การประสานกัน การขัดแย้ง ความเป็นปึกแผ่น และเป็นส่วนรอง "ที่ระดับสูงสุดของมนุษย์" หมายความว่า เราใช้ความคิดความรู้สึก และการรับรู้ที่ดีที่สุด แสดงสุนทรียภาพของเราออกมา ครูพยายามอยู่เสมอที่จะขยาย ระดับความรู้สึกของผู้เรียนให้สูงขึ้นในแต่ละคน และในแต่ละสาขา

กระบวนการสร้างงานศิลปะ

การพยายามที่จะแก้ปัญหาของศิลปินนั้น ในกระบวนการศิลปะมีอยู่ 5 ขั้นตอนเพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการ และรับรู้ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นบ้าง

ก. การจูงใจ (Motivation) เราต้องมีบางสิ่งบางอย่างที่จะพูด เกี่ยวกับสิ่งที่เราทำ สร้างสรรค์ ถ่ายทอด และแสดงออก ศิลปะมีความหมายถึง การสื่อสาร ภาษาทางการเห็น อะไรคือสิ่งที่จะพูด ศิลปินหลายคนมีบางสิ่งบางอย่างอยู่ในใจก่อนที่จะจะเริ่มเขียนภาพ สิ่งนี้อาจยังไม่ชัดเจน เป็นภาพร่าง หรือ เป็นภาพวาดที่แม่นยำ ศิลปินอาจเน้นรูปร่างที่เป็นนามธรรม บอกเรื่องราว หรือ สร้างอารมณ์บางอย่างเริ่มต้นด้วย สื่อ (Media) และความคิดที่กลายเป็น สื่อที่ถูกเปลี่ยนแปลง ศิลปินถูกกระตุ้นรวมทั้งคิด และ รู้สึกว่าได้มาถึงสิ่งเหล่านั้น จากการสังเกต สื่อในสภาพแวดล้อมนั้นๆ มันเป็นความจำเป็นที่ครูกำหนดผู้เรียนในสถานการณ์หนึ่งที่จะทำให้ เขาทั้งหลายมีความคิด และความรู้สึก เกี่ยวกับประสบการณ์ที่เขาได้มีการจูงใจเป็น สิ่งที่ไม่ดีมีขอบเขต ผู้เรียนส่วนใหญ่มีการตั้งสมประสบการณ์ที่ครูสามารถดึงออกมาได้

ข. ความมั่นใจ ในความสามารถแสดงออกทางศิลปะ (Confidence in One's Ability to Express with Art Media) การทำให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นใจในการสร้างสรรค์ในงานศิลปะเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะ การทำเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการทำงานศิลปะ สำหรับผู้เรียนที่ขาดความมั่นใจครูศิลปะจะต้องสนับสนุนช่วยเหลืออย่างมาก ในขณะที่มีการริเริ่มประสบการณ์นั้น ด้วยการชมเชยผู้เรียนที่ได้ค้นหาความคิดและทำงานอย่างต่อเนื่อง ในสถานการณ์เช่นนี้ มันเป็นไปได้ที่จะพัฒนาความรู้และความรู้สึกทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ การแสดงออกการจัดองค์ประกอบและลักษณะของสุนทรียภาพอื่นๆ ที่จะนำไปสู่ความรู้สึกที่มั่นใจ ผู้เรียนแต่ละคนมีความมั่นใจในการแสดงออกทางศิลปะไม่เท่าเทียมกัน บางคนชอบวาดภาพแต่ไม่ชอบการปั้น ฉะนั้น ผู้สอนควรกระตุ้นผู้เรียนให้มีการแสดงออกได้ในระดับที่สูงขึ้น

ค. ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการศิลปะ และ วิธีการ (Knowledge of Art and Art Processes and Procedures) ผู้เรียนศิลปะ ไม่เพียงแต่จะมีบางสิ่งบางอย่างที่จะพูด และมีความมั่นใจในการสื่อสารเท่านั้น แต่ต้องรู้เนื้อหาของศิลปิน และสิ่งที่ศิลปินพยายามที่จะทำเมื่อทำงานศิลปะ อะไรคือจุดมุ่งหมายของศิลปิน เนื้อหาของศิลปินจะถูกเก็บไว้ก่อน และอธิบายให้ผู้เรียนแต่ละคนฟังตามระดับการเรียนรู้ นับตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงวิทยาลัย โดยสรุปแล้วผู้เรียนต้องเข้าใจสื่อที่ใช้ และ วิธีการทางศิลปะ ซึ่งเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน สิ่งเหล่านี้ง่ายต่อการอธิบาย แต่ไม่ควรละเลย นับตั้งแต่ความสำคัญในการพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการศิลปะ ทั้งทางด้านขอบเขต ลักษณะของสื่อ และ วิธีการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนท้อแท้และหมดกำลังใจ อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เรียนได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับศิลปะความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ และขอบเขตของศิลปะทั้งหมดควรถูกแนะนำให้กับผู้เรียนเมื่อที่ให้เขา

ได้เห็นสิ่งที่เขาทำ และงานของเขาบนความต่อเนื่องของศิลปะสาขานั้น เมื่อการรับรู้ได้พัฒนาภายใต้แนวทางที่เหมาะสม ผู้เรียนก็สามารถที่จะแยกแยะงานศิลปะและสัมผัสกับมันได้ เห็นความสำคัญ และความคล้ายคลึงระหว่างผลงานของตนเองกับสิ่งอื่น สร้างความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนา ความตั้งใจ ความเข้าใจ และการเข้าถึงงานศิลปะ

ง. ทักษะในการใช้สื่อ (Skill in the Use of Media) ผู้เรียน ต้องพัฒนาทักษะในการใช้สื่ออย่างเพียงพอ เพื่อให้เขาจะแสดงออกได้ตามความต้องการ สำหรับผู้เรียนในวัยรุ่น ทักษะในการใช้สื่อเครื่องมือ และกระบวนการเป็นสิ่งที่ท้าทายและทำให้เขาประหลาดใจ ผู้สอนเป็นผู้ที่เหมาะสมที่จะพัฒนา ทักษะที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ทักษะควรถูกพิจารณาเป็นที่ 2 และควรจะสนับสนุนการแสดงออก เพื่อให้เกิดการประสมประสานกันอย่างกลมกลืนระหว่าง ทักษะ สื่อ และการแสดงออก

จ. การประเมินความพยายาม (Evaluation of Efforts) บุคคลทั่วไปโดยปกติแล้วจะต้องประเมินผลในสิ่งที่เขาทำในความพยายามที่จะหาว่า ศิลปินจะประเมินผลงานได้อย่างไร คำตอบเหล่านี้มีหลายแนวทางที่ผลงานศิลปะสามารถประเมินได้ สรุปได้ดังนี้

1. การหยั่งรู้
2. ความสมบูรณ์ของเทคนิค
3. ความต้องการ ของศิลปินบรรลุผลแล้ว แก้ไขปัญหาแล้ว และ ความคิดถูกทำให้เป็นรูปร่างแล้ว
4. มีความสมบูรณ์ในการแสดงออก นวัตกรรมที่ศิลปินต้องการบรรลุได้
5. ความพึงพอใจ ทางสุนทรียศาสตร์ การประสมผลสำเร็จทางการเห็นมีความชัดเจนทุกส่วนมีความสัมพันธ์กันทั้งหมด และมีคุณภาพที่เหมาะสม
6. การกำหนดเอาตามชิ้นงาน ความรู้สึกเกี่ยวกับอำนาจของความถูกต้องลักษณะเฉพาะของสุนทรียภาพส่วนบุคคล ชีวิตของผลงาน
7. เปรียบเทียบกับผลงานชิ้นอื่น งานชิ้นใหม่แต่ละชิ้นต้องแสดงถึงบางสิ่งบางอย่าง ที่ใหม่และมีมากกว่า
8. ความสนใจที่ลดน้อยลง ไม่มีการกระตุ้นต่อไปข้างหน้า
9. ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้แล้ว สิ่งที่ไม่เข้าไปได้ต้องเอาออก
10. ความคิดสำหรับทำงานชิ้นอื่นปรากฏขึ้น
11. ไม่มีอะไรจะทำอีกแล้ว ไม่สามารถจะคิดบางสิ่งบางอย่างที่จะทำให้ได้แล้ว

ทั้งหมดนี้จะช่วยเป็นแนวทางให้กับครูศิลปะ ในการช่วยเหลือผู้เรียนประเมินผลงานของตนเอง โดยทางคำถาม คำติชม และ คำแนะนำ

ในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึง องค์ประกอบของการเรียนการสอน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ในการที่จะส่งเสริมให้การสอนได้ผลดี ในเรื่องนี่วิลลา เทนฮัลติน ณ ออชยา (2530: 59) ให้ความเห็นว่า องค์ประกอบที่ผู้สอนควรพิจารณา คือ ผู้เรียน ผู้สอน อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อม และ เงื่อนไขอื่นๆ และ ไททอร์ย์ ลินลาร์ตัน (2527: 27) ได้เสนอว่า ในการนิยามถึงกระบวนการเรียนการสอน โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษานั้น มีหัวข้อที่ควรนำมาพิจารณา 3 เรื่อง คือ ผู้เรียน ผู้สอน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอน อย่างไรก็ตาม ผู้สอนก็ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนได้ผลและมีประสิทธิภาพ (ไททอร์ย์ ลินลาร์ตัน 2527: 28) ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ทำให้คำตอบเกี่ยวกับสภาพการสอน รวมถึงปัญหาการสอนได้ดีที่สุด

การสอนศิลปะภาคปฏิบัติในปัจจุบัน มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนเพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบปัญหาและความต้องการด้านการเรียนการสอน ให้มีคุณภาพและสามารถรับรองผลของการเรียนการสอนได้ว่า จะปรับปรุงสิ่งใด เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงขั้นตอน และองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การสอนดำเนินไปด้วยดี คือ การวางแผนการสอน สื่อการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน การประเมินผล และ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผล

3.1 การวางแผนการสอน

การวางแผนการสอน หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การเตรียมการสอน ซึ่งเป็นกิจกรรมในการคิด และทำของครูก่อนที่จะเริ่มดำเนินการสอน นับตั้งแต่การศึกษาหลักสูตรรายวิชาการกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาจัดลำดับ เนื้อหา กิจกรรม วิธีการสอน สื่อการสอน หรือ อุปกรณ์การสอน และ การประเมินผล (ชโล พงษ์สามารถ 2526: 103) และจากการวิจัยของนักวิชาการ อาทิ จินตนา มาหวง (2520: 98), อุทุมพร ทองอุไร (2523: 80) และ อนันต์ ศรีโสภณ (2527: 99) พบว่าการวางแผนการสอนหรือการเตรียมการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญใน 5 อันดับแรก ของอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการวางแผนการสอนจึงเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน

เกรย์ (Gray 1960: 45) กล่าวว่า การวางแผนการสอนสำหรับการสอนศิลปะ มี 2 ลักษณะ คือ

1. การวางแผนโดยครูผู้สอน เป็นสิ่งจำเป็นมากและเป็นความรับผิดชอบของครู ศิลปะที่จะต้องสอนเทคนิคต่างๆ ในโปรแกรมศิลปะ ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ต่อเนื่อง อย่างเป็นลำดับไปตลอดทั้งปี การวางแผนในลักษณะนี้ควรอยู่ในกรอบของหลักสูตรหรือแนวทาง ศิลปะที่ครอบคลุมผลงานที่คาดหวังภายใต้การดูแลของศึกษานิเทศก์

2. ครูผู้สอนและนักเรียนวางแผนการสอนร่วมกัน การวางแผนการสอนในลักษณะ นี้เป็นการพัฒนาโปรแกรมศิลปะที่ดี บางทีจะก่อให้เกิดผลดีในระยะยาว เป็นการหยั่งรากลึกระหว่าง ความรู้ของครู และความต้องการของผู้เรียน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมและ กระบวนการที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวของเขาเอง ในขณะที่เดียวกัน ผู้เรียนก็จะมี ความรู้สึกรับผิดชอบ ในการมีส่วนร่วมในการเลือกและวางแผนทั้งหมดนอกจากนี้ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการวางแผนการสอน ยังผลให้พบกับความพอใจ ความต้องการและความสนใจส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมระบบประชาธิปไตยในชั้นเรียนอีกด้วย

ในการวางแผนการสอน อุบล ตูจินดา (2532: 50) กล่าวว่า ผู้สอนควรคำนึงถึง เรื่องต่างๆ ดังนี้

1. ต้องมีจุดมุ่งหมายของแต่ละบทเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลการ เรียนการสอน
2. คำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน และระยะเวลาของ การเรียนแต่ละครั้ง
3. มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้เรียน อันเป็นหนทางนำไปสู่การสรุป เป็นความคิดรวบยอด
4. เลือกวิธีการสอนแบบต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียนและวัยของผู้เรียน
5. คำนึงถึงแหล่งทรัพยากร เพื่อสะดวกในการจัดหาวัสดุประกอบการเรียน และจัด วิทยากรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของสถานที่เรียน

การสอนเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและการเอาใจใส่อย่างจริงจัง การวางแผน การสอนที่ดีจึงควรมีทั้งการวางแผนตลอดภาคเรียน และ การวางแผนบทเรียนและนั่นแผนการสอน จึงมี 2 ลักษณะด้วยกัน คือ แผนการสอนระยะยาว และ แผนบทเรียน

1. แผนการสอนระยะยาว (Long Plan) เป็นแผนการสอนเฉพาะแต่ละวิชาที่จัดขึ้น ในแต่ละภาคเรียน หรือ ตลอดปี โดยผู้สอนจะกำหนดล่วงหน้าไว้ว่า จะสอนเรื่องอะไรเมื่อไหร่

ใช้เวลาการสอนนานเท่าไร การทำแผนการสอนระยะยาวนี้ ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักสูตรหรือรวบรวมเนื้อหาต่างๆ ประกอบเป็นแผนการสอนขึ้นมา โดยการวางแผนการสอนเป็นตอนๆ ทั้งภาคทฤษฎี และ ภาคปฏิบัติ แล้วเรียงลำดับเนื้อหาและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละห้องอย่างแน่นอน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการวางแผนบทเรียน (อุบล ศุจินดา 2532: 50)

2. แผนการสอนเฉพาะบทเรียน (Lesson Plan) เป็นแผนการสอนที่ใช้ในแต่ละคาบเรียนหรือบทเรียน โดยยึดแผนการสอนระยะยาวเป็นแนวปฏิบัติ เกรย์ (Gray 1960: 41) กล่าวว่า โดยทั่วไปการจัดทำแผนการสอนเฉพาะบทเรียนของสถาบันที่สอนศิลปศึกษาจะประกอบไปด้วย

2.1 ถ้อยแถลงที่เกี่ยวกับประสบการณ์ศิลปะ (Statement of the Art Experience) เป็นส่วนแรกของแผนการสอนเฉพาะบทเรียน ซึ่งเป็นข้อความที่ระบุถึงสิ่งที่ต้องการให้บรรลุผลสำเร็จของบทเรียน ข้อความอันนี้ควรชี้ไปในทางที่ดี และเข้าใจง่าย เช่น "ผลิตโมบาย โดยใช้กระดาษฟรอยด์และที่แขวนเสื่อ"

2.2 จุดประสงค์ (Aims) เป็นจุดประสงค์ระยะยาวหรือจุดประสงค์รายวิชา เช่น "การปั้นดินน้ำมันในโรงเรียนประถมจะพัฒนาการทำงานของกล้ามเนื้อ"

2.3 วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นเป้าหมายโดยตรงที่ผู้เรียนจะบรรลุหรือ ได้รับภายในระยะเวลาของการสอนแต่ละบทเรียน เช่น ผู้เรียนสามารถใช้ปากกาเขียนตัวอักษรได้

2.4 วัสดุอุปกรณ์ (Materials) เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สอนที่จะต้องรู้ในการสอนจะต้องใช้อุปกรณ์ หรือ เครื่องมืออะไรที่จะทำให้กิจกรรมนั้นบรรลุผลสำเร็จ

2.5 กระบวนการ (Procedure) เป็นสิ่งที่ผู้สอนได้ทำจริงในขณะที่ทำการสอน และสิ่งที่ผู้เรียนต้องทำเพื่อที่จะทำให้กิจกรรมศิลปะอันนั้นประสบผลสำเร็จ ในส่วนของกระบวนการสามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นสิ่งที่ผู้สอนกระทำ กล่าวคือ ผู้สอนจะต้องจูงใจผู้เรียนเข้าสู่กิจกรรม เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะทำกิจกรรมนั้นผู้สอนควรอธิบายถึงความสำคัญของการทำกิจกรรมอันนั้น และควรมีงานที่ทำสำเร็จแล้วให้ผู้เรียนดูเป็นต้น ส่วนที่สอง เป็นการแนะนำโดยเฉพาะต่อการทำกิจกรรมศิลปะนั้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ อาทิเช่น ผู้เรียนต้องวางแผนการทำงานลงบนกระดาษด้วยการสเก็ตช์ก่อนรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ จากนั้นก็ถ่ายทอดจากสเก็ตช์เป็นงานจริง ซึ่งผู้เรียนจะปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน

2.6 การประเมินผล (Evaluation) มี 2 ลักษณะ คือ

2.6.1 การประเมินผลผู้เรียนว่าบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยแค่ไหน

2.6.2 ผู้สอนประเมินผลกิจกรรมศิลปะสำหรับตัวผู้สอนเอง ในลักษณะของเทคนิคการสอนและกลไกการเรียนรู้ ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เพื่อที่จะได้นำกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมให้สำเร็จผลในคราวต่อไป

2.7 ผลที่ได้รับ (Out Come) นอกเหนือจากผลงานศิลปะแล้ว ผู้สอนต้องกำหนดสิ่งที่เรียนรู้และเทคนิคที่ได้มา และ สํารวจตรวจสอบวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้รับนี้ไม่ใช่จุดประสงค์หรือวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในตอนต้น แต่เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อสภาพการณ์การเรียนรู้

2.8 แหล่งข้อมูล และ แหล่งที่มา (Sources and Resoures) ภายในหัวข้อนี้ผู้สอนควรระบุถึงแหล่งวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นไปได้ทั้งหมด เช่น รายชื่อหนังสือ ภาพสไลด์ ภาพยนตร์ ภาพถ่าย และ เทป ฯลฯ ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาในหลายๆ แบบ และเป็นการให้ข้อมูลที่สัมพันธ์กับบทเรียน โดยนำมารวมไว้ในส่วนนี้

นอกเหนือจากการทำแผนการสอนระยะยาวดังกล่าวแล้ว ผู้สอนก็อาจจัดทำในลักษณะของประมวลรายวิชา (Course Out Line) ซึ่ง วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530: 78) เสนอว่า ควรประกอบด้วยหัวข้อดังต่อไปนี้

1. รหัสและชื่อวิชาเป็นภาษาไทย (ในวงเล็บชื่อเป็นภาษาอังกฤษ) และหน่วยกิต
2. ภาคการศึกษาที่สอน ภาคต้น หรือ ภาคปลายของปีการศึกษาอื่นๆ
3. ชื่ออาจารย์ผู้สอน ในกรณีที่มีอาจารย์สอนหลายคน และ ทำแผนการสอนร่วมกันควรระบุชื่ออาจารย์ทุกคน และ ระบุหัวหน้ากลุ่มด้วย
4. ลักษณะรายวิชา ให้คัดจากหลักสูตรที่กำหนดไว้
5. วัตถุประสงค์ ให้ระบุวัตถุประสงค์ของวิชานั้นๆ ทั้งนี้เมื่อเขียนแผนบทเรียน (Lesson Plan) ผู้สอนควรเขียนวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ระบุว่าผู้เรียนจะเรียนรู้หรืออะไรเพิ่มขึ้นบ้าง โดยใช้กริยาที่มองเห็นและวัดได้
6. สาระการสอน คือ หัวข้อที่อาจารย์จะสอนตลอดภาคเรียน หรือ ภาคการศึกษา เป็นต้นว่าสอน 14 ครั้ง แต่ละครั้งควรครอบคลุมสาระอะไรบ้าง
7. วิธีการสอน ผู้สอนต้องระบุวิธีการสอนที่ใช้ตลอดภาคการศึกษา
8. อุปกรณ์การสอน ผู้สอนควรอธิบายว่าจะใช้อุปกรณ์การสอนอะไรบ้าง

9. การประเมินผล ผู้สอนควรอธิบายในวิชานี้ว่าจะประเมินผลอย่างไรบ้าง
10. บรรณานุกรม ผู้สอนควรมีรายชื่อหนังสือที่นักศึกษาสามารถจะใช้ประกอบในการศึกษาวิชานั้น และควรระบุว่าจะใช้หนังสือเล่มใดเป็นหลัก

นอกจากนี้อาจารย์สอนศิลปะภาคปฏิบัติ ก็อาจมีการจัดทำแผนการสอนในลักษณะอื่นอีกก็ได้ โดยไม่ได้มีรูปแบบเหมือนกับที่กล่าวมา แต่ก็มีแนวทางและวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน เช่น การสอนวิชาวาดเส้นสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวคือในชั้นปีที่ 2 ทางหมวดวิชาวาดเส้นได้จัดแผนบทเรียน (Lesson Plan) โดยมีการสอนสาธิต และปฏิบัติ มีเวลาปฏิบัติ 3 คาบในหนึ่งสัปดาห์ ในแผนบทเรียนประกอบด้วย บทเรียนและจุดมุ่งหมาย วัสดุและเทคนิค เป็นจำนวน 12-14 บทเรียน ในแต่ละภาคการศึกษาในการเรียนวิชาวาดเส้น ในชั้นปีที่ 2 นี้ คล้ายคลึงกับการสอนชั้นปีที่ 1 แต่ได้ตัดบทเรียนภาพหุ่นนิ่งออก เน้นไปในทางเขียนคน โดยเพิ่มเทคนิคและวิธีการต่างๆ มากขึ้น

อย่างไรก็ดี ไม่ว่ารูปแบบการวางแผนการสอนจะเป็นแบบใด แต่ก็มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลทั้งยังเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้แก่ผู้สอนอีกด้วย

3.2 สื่อการสอน

อูบล ตูจินคา (2532: 205) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนว่า เป็นวัสดุอุปกรณ์ หรือ วิธีการอันเป็นตัวกลางที่ผู้สอนให้ผู้เรียนรับรู้ เพื่อเกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และมีความหมายต่อผู้เรียน ฉะนั้นสื่อการสอนไม่ใช่ครู หรือแหล่งความรู้ใดๆ สื่อการสอนเป็นได้แต่เพียงส่วนประกอบหรือส่วนช่วยในการสอน ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่คิดว่า (วีรณ ตั้งเจริญ 2526: 122)

การใช้สื่อการสอนเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ผู้สอนนำเสนอต่อผู้เรียน สื่อการสอนนั้น จะมีความหมาย และบทบาทต่อผู้เรียน ที่ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับรู้ และเกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ อันเป็นผลมาจากการใช้สื่อการสอน นอกจากนี้ วีรณ ตั้งเจริญ (2526 : 125) ได้เสนอหน้าที่ของสื่อการสอนไว้ 3 อย่าง คือ

1. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนรับรู้แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิด และ ความเข้าใจ และผลจากการรับรู้นั้น จะเป็นผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อ

การสอนในลักษณะนี้ก็คือ สื่อวัสดุ สื่ออุปกรณ์ และ การสาธิตของผู้สอน สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระทางศิลปะ และเมื่อถึงโอกาสที่ผู้เรียนปฏิบัติงานศิลปะ ความรู้ ความคิดและความเข้าใจนั้น อาจจะมีผลทางด้านเนื้อหา และรูปแบบด้วย

2. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนรับรู้ เพื่อเป็นสื่อคลุใจในการแสดงออกและการสร้างสรรค์งานศิลปะ สื่อการสอนในลักษณะนี้ จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งรูปแบบและเนื้อหา กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิด และ จินตนาการ และแสดงออกเป็นผลงานศิลปะ สื่อการสอนชนิดนี้ คือ สื่อคลุใจ เช่น หุ่นนิ่ง คน กิวทัศน์ ฯลฯ

3. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติแล้วเกิดความรู้ ความคิด และ ความเข้าใจขึ้น โดยมากเป็นวิธีการ ได้แก่ การสาธิต การทดลอง และ การปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ วิธีการเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงกรรมวิธี เทคนิค เกิดการสังสมทักษะ ประสบการณ์ และความรู้ความเข้าใจต่างๆ

พรสนอง บัวบุษย์ วงศ์สิงห์ทอง (Vongsingthong 1984: 2734) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การรับรู้ของอาจารย์เกี่ยวกับการใช้และประสิทธิภาพของสื่อการสอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการใช้และประสิทธิภาพ และผลของสื่อการสอนตามการรับรู้ของผู้สอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า 1. สื่อการสอนถูกใช้อย่างกว้างขวางในสถาบันทุกชนิดในทุกพื้นที่ที่สอนศิลปะภาคปฏิบัติ 2. สื่อการสอนถูกใช้บ่อยมากที่สุดโดยครูศิลปะที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 11 ปี 3. สื่อการสอนถูกพบว่าใช้บ่อยมากในห้องเรียนที่มีนักศึกษามากกว่า 13 คน 4. สื่อการสอนแต่ละชนิดสนับสนุนและส่งเสริมวัตถุประสงค์การสอนที่แตกต่างกัน 5. การใช้และผลของสื่อการสอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความเข้าใจของอาจารย์ นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 125) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะในการใช้สื่อการสอนไว้ดังนี้ คือ

1. สื่อการสอนไม่ใช่ครู แต่ทำหน้าที่ช่วยการสอนของครู
2. ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมกับสื่อการสอน
3. ใช้สื่อการสอนในเนื้อหาที่เด่น และ ยุ่งยาก
4. ใช้สื่อการสอนเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาเป็นรูปธรรม
5. ใช้สื่อการสอนเพื่อท้าทายความคิดและจินตนาการ

ลักษณะของสื่อการสอน

โดยทั่วไปสื่อการสอนมีอยู่ 2 ประเภท คือ สื่อประเภทวัสดุ กับสื่อประเภทอุปกรณ์ แต่ในการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ อาจารย์รวมถึงสื่อในลักษณะอื่นด้วย ดังที่ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 112-119) ได้เสนอไว้ คือ

1. สื่อประเภทวัสดุ เป็นสื่อการสอนที่นำวัสดุมาประยุกต์ เปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ หรือใช้ร่วมกับสื่ออื่นๆ เพื่อใช้ประกอบการสอน โดยเฉพาะการสอนด้านทัศนศิลป์ ส่วนใหญ่จะเป็น วัสดุกราฟิก (Graphic) ได้แก่ กระดาษชอล์ค ภาพประกอบ ป้ายแสดง แผนภูมิ และ ภาพถ่าย

2. สื่อประเภทอุปกรณ์ เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นมาจากวัสดุประสงค์เฉพาะด้าน เพื่อปฏิบัติงานหรือใช้ประกอบกับสิ่งอื่นๆ โดยมากเป็นอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องจักรกล แบ่งออกได้เป็น 4 แบบ คือ

2.1 อุปกรณ์ฉายภาพนิ่ง อาทิ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพทึบแสง เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ

2.2 อุปกรณ์ภาพเคลื่อนไหว อาทิ เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ และวิดีโอทัศน์

2.3 อุปกรณ์เสียง อาทิ วิทยุเทปบันทึกเสียง

2.4 อุปกรณ์ทางวิชาการ อาทิ อุปกรณ์แสดงโครงสร้างของทฤษฎีต่างๆ

3. สื่อคล้อยใจในการฝึกปฏิบัติทัศนศิลป์ศึกษา เป็นสื่อที่ใช้สำหรับเราใจ เพื่อเป็นแบบ สำหรับการถ่ายทอด ตัดแปลง หรือ กระตุ้นความรู้ลึกลับนึกคิดของผู้เรียนให้แสดงเป็นผลงานศิลปะ ขึ้นมา ได้แก่ สิ่งแวดล้อม, สื่อที่จัดขึ้น และเหตุการณ์หรือเรื่องราว

4. วิธีการในการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ร่วมกันทั้งผู้สอนและผู้เรียน เป็นวิธีการ หรือกระบวนการที่ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นสื่อความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนและมีสภาพเป็นเทคนิค การเรียนการสอน ได้แก่ การสาธิต, การทดลอง และกิจกรรม

จากลักษณะของวิชาศิลปะภาคปฏิบัติในระดับอุดมศึกษา สื่อลักษณะที่ 3 คือ สื่อคล้อยใจ ในการฝึกปฏิบัติทัศนศิลป์ศึกษา เป็นสื่อที่มีการใช้มากที่สุด เพราะเป็นการเราหรือเป็นแบบที่ กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดความรู้ลึกลับนึกคิด จินตนาการออกมาเป็นงานศิลปะ ส่วนสื่อที่เป็น วิธีการในการเรียนรู้นั้นเกี่ยวข้องกับวิธีการสอน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กล่าวรวมไว้ในส่วนของ วิธีการสอนแล้ว และในส่วน of สื่อประเภทอุปกรณ์นั้น ยังรวมถึงอุปกรณ์เฉพาะในการเรียน

การสอนศิลปะภาคปฏิบัติแต่ละสาขา ซึ่งผู้เรียนต้องใช้ฝึกปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ เช่น ในสาขา ภาพพิมพ์ ก็จะมี แท่นพิมพ์ ลูกกลิ้ง สี แผ่นโลหะ และ เครื่องมือแกะไม้ เป็นต้น ส่วนสาขา จิตรกรรมก็มี ขาหยั่ง เป็นต้น อุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้อาจเรียกได้ว่าเป็นเครื่องมือประจำห้อง เรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอนศิลปะ ในระดับอุดมศึกษา อย่างไรก็ตาม อุปกรณ์เหล่านี้ บางอย่างก็เป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องจัดหาและ เตรียมมาเอง และบางอย่างก็เป็นสิ่งที่สถานศึกษาเตรียมให้ ฉะนั้นจึงค่อนข้างที่จะอยู่นอก เหนือการควบคุมของผู้สอน ผู้สอนอาจเป็นเพียงผู้เสนอ แนะนำถึงอุปกรณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อ การเรียนการสอนต่อสถานศึกษา และบางอย่างก็อาจเสนอแนะให้ผู้เรียนจัดหามาเองตาม สมควร

3.3 การดำเนินการสอน

การดำเนินการสอน เป็นขั้นตอนที่ปฏิบัติการสอนจริงภายในห้องเรียนตามแผนการ สอนที่ได้วางไว้ และขั้นตอนนี้ก็ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

กาญจนา คุณารักษ์ (2527: 165-166) กล่าวว่า ในการดำเนินการสอนโดยทั่ว ไปมีลำดับขั้นที่ควรปฏิบัติดังนี้ คือ

1. การนำเข้าสู่บทเรียน เป็นกิจกรรมเริ่มต้นของการสอน การนำเข้าสู่บทเรียน ได้ดี จะทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในสิ่งที่อาจารย์สอน และช่วยให้ผู้เรียนรู้จักประสงค์ของ บทเรียนได้ชัดเจนว่า กำลังจะเรียนอะไร และมีความสัมพันธ์ต่อเนื้อเรื่องที่เคยเรียนมา อย่างไร

2. การทำการสอน เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการนำเข้าสู่บทเรียน โดยเป็น การนำเสนอเนื้อหา หรือ กิจกรรมที่ต้องการเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ ผู้สอนอาจเลือกใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย สาธิต ตั้งคำถาม หรือ อื่นๆ

3. การสรุปบทเรียน เป็นการสรุปสาระสำคัญของบทเรียน เพื่ออ้าให้ผู้เรียนรู้ว่า กำลังเรียนอะไร และจะนำไปใช้ได้อย่างไร การสรุปบทเรียนนั้น ผู้สอนอาจสรุปเอง หรือให้ ผู้เรียนสรุปภายใต้การชี้แนะ หรือ แนะนำแนวทางของผู้สอน หรือ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุป

4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับ บทเรียนที่อาจารย์สอนไป เมื่อประเมินว่าผู้เรียนเข้าใจมากน้อยเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์

การสอนหรือไม่ ยังมีสิ่งใดที่ต้องแก้ไข ปรับปรุง ซึ่งผู้เรียนและครูจะได้ทราบร่วมกัน ผู้เรียนก็จะได้พัฒนาการเรียนของตนและผู้สอนจะได้ปรับปรุงการสอนต่อไป

ในการดำเนินการสอนด้านศิลปะ เกรย์ (Gray 1970: 32-37) ได้เสนอว่า ภาวะปฏิบัติ มี 2 ลักษณะใหญ่ คือ

1. การจูงใจ การจูงใจเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการสอนศิลปะหากขาดการจูงใจ จะทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดี และเป็นผลให้ได้ผลงานที่ไม่ดี การจูงใจสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วน คือ

1.1 การสร้างความสนใจ เป็นการนำเข้าสู่ปัญหาโดยทั่วไป และ วิธีการ กระทำที่ละเอียดละอออย่างช้าๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พิจารณาใคร่ครวญอย่างเป็นลำดับ และมีความสนใจเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดความต้องการที่จะพยายามทำกิจกรรมนั้น ครูควรตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนคิดในเรื่องของประวัติความเป็นมา เทคนิค หรือ กระบวนการ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของกิจกรรมอันนั้น สิ่งสำคัญในส่วนนี้ก็คือ การเร้าให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่ต้องการทำกิจกรรมอย่างจริงจัง และดีที่สุด

1.2 การให้ตัวอย่าง เป็นวิธีการที่จะทำให้การเสนอปัญหาที่มีความน่าสนใจ และสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม การใช้ตัวอย่างอาจทำให้ผู้เรียนลอกเลียนแบบ ฉะนั้นตัวอย่างจึงควรมีหลายแบบ และควรใช้ในขณะที่คุณเกี่ยวกับปัญหาที่มีลักษณะพิเศษ ประสบการณ์ของครูจะแสดงถึงการเลือกใช้ตัวอย่าง เป็นต้นว่า ผู้เรียนแต่ละชั้นเรียน แต่ละโรงเรียน และ แต่ละจังหวัด การให้ตัวอย่างควรใช้ผลงานของผู้เรียนเป็นตัวอย่าง เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบผลงานของผู้อื่นที่มีอายุเท่ากันและทำมาแล้วในอดีต ซึ่งจะให้ผู้เรียนมุ่งมั่นที่จะทำงานให้มีความสมบูรณ์กว่าตัวอย่าง

1.3 การให้คำแนะนำ การแนะนำแนวทางในชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการจูงใจ การทดลองโดยการให้การแนะนำแนวทางในโรงเรียน 2 แห่ง โดยโรงเรียนแห่งแรกได้ให้การแนะนำด้านเทคนิคที่ละเอียด และ ละเอียดเท่าที่จะเป็นไปได้ในทุกส่วนของกระบวนการทำ ดังนั้น ผลงานที่นักเรียนทำจึงดูเหมือนกับการลอกเลียนแบบแต่มันอาจจำเป็นหากกระบวนการและเทคนิคดังกล่าวมีความซับซ้อนมาก อย่างไรก็ตามอุปสรรคการสอนก็ควรถูกใช้อย่างประหยัดเพื่อความมั่นคงแบบและความคิดสร้างสรรค์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ โรงเรียนที่สอง ได้มีการให้การแนะนำแนวทางอย่างเพียงพอเท่าที่จำเป็นโดยไม่ไปจำกัดความคิดสร้างสรรค์และความเป็นตัวของตัวเองของผู้เรียน ผู้เรียนจึงมีขอบเขตการทำงานที่กว้าง มีโอกาสคิด กำหนดความพอใจ และความต้องการของ

ตนเอง

1.4 การถามตอบ ครูควรมีเวลาสำหรับการตั้งคำถามในชั้นเรียนก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มทำกิจกรรม ในการถามตอบนี้ ครูควรระมัดระวังคำถามที่เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคลและความต้องการในชั้นเรียน หากมีผู้เรียนคนใดที่มีปัญหา มาก ก็ควรพูดเป็นการส่วนตัว เพราะจะได้ไม่เสียเวลาเรียน การตอบคำถามควรรวบรัด และกระชับ และให้เร็วเท่าที่เป็นไปได้คำตอบควรเป็นไปในแง่บวก ไม่ควรตอบสองนัย นอกจากนี้ ผู้สอนต้องไม่กลัวต่อการยอมรับผิดหรือทำผิดพลาด เพราะเราเป็นมนุษย์ แต่ไม่ควรทำให้ผิดพลาดมากไปกว่าที่ผู้สอนจะสามารถแก้ไขได้ ผู้สอนควรให้คำตอบที่ซื่อสัตย์ ไม่หลอกลวง เพราะผู้เรียนจะจับได้ในไม่ช้า และไม่ควรให้คำตอบที่ไม่จริงดังต่อคำถามที่จริงดัง คำตอบต้องจริงดังเมื่อต้องตอบคำถามที่จริงดัง

2. การช่วยเหลือ มีแนวทางการช่วยเหลือผู้เรียนหลายทาง แต่บางอย่างเป็นการขัดขวางมากกว่าการช่วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการในการช่วยเหลือ ในบรรดาการช่วยเหลือเหล่านี้ มีการช่วยอยู่ 3 แบบ คือ การสาธิต การให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง และ การให้คำติชม รูปแบบการช่วยแต่ละแบบเป็นสิ่งสำคัญต่อการประสพผลสำเร็จของปัญหาในหลายกรณี การช่วยเหลือแต่ละแบบควรถูกวางแผนเท่าที่จะเป็นไปได้มาก (โดยเฉพาะการสาธิต) และแต่ละแบบก็เป็นส่วนหนึ่งของเทคนิคการสอน

2.1 การสาธิต เมื่อไหร่ก็ตามที่ผู้สอนต้องสาธิตเทคนิคใหม่ๆ หรือเทคนิคที่ผู้เรียนไม่คุ้นเคย ผู้สอนต้องมีเวลาที่เหมาะสม และถือว่าการแสดงที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน กระบวนการสาธิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ จำเป็นต่อการสร้างสรรค์มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ผู้สอนต้องแน่ใจว่า เครื่องมือและสิ่งทีนำมาใช้ในการสาธิตจะต้องเหมือนกับที่ผู้เรียนใช้

2.2 การให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง การที่ผู้สอนได้สาธิตบางสิ่งบางอย่างโดยการวาดหรือระบายลงไปบนผลงานของผู้เรียนแต่ละคน จะทำให้เป็นการสิ้นเปลืองเวลา และผู้เรียนก็ไม่สามารถที่จะคอยได้ โดยเฉพาะการทำส่วนที่ดีของเขา โดยผู้สอนให้คล้ายกับเขา กระบวนการอันนี้เต็มไปด้วยอันตราย และไม่ควรถูกใช้บ่อยนัก ทางที่ดีของการช่วยผู้เรียน คือ วาดหรือระบายบนวัสดุอุปกรณ์ที่ผู้สอนเตรียมมาเพื่อการสาธิต โดยเฉพาะ

2.3 การให้คำติชม เป็นอย่างหนึ่งในการช่วยเหลือ ซึ่งผู้สอนสามารถทำ

ได้โดยการให้คำแนะนำและสนับสนุนผู้เรียน ให้คำชมเชยและชี้แนะแนวทางที่จะสร้างสรรค์ผลงานให้ดีขึ้นตามการเรียนรู้ของแต่ละคน นอกจากนี้ยังเป็นการให้ผู้เรียนได้รู้จักการวิจารณ์ตามวิธีการที่เหมาะสม การวิจารณ์เป็นการให้คำแนะนำวิธีหนึ่งซึ่งจะทำหลังจากที่ทำการงานนั้นเสร็จแล้ว โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันการวิจารณ์ควรตรงไปตรงมาและซื่อสัตย์ การจับผิดเป็นสิ่งไม่ดี และลักษณะของการแนะนำก็ควรรักษาไว้ซึ่งการเรียนรู้ของผู้สอน ความสนใจและตัวผลงาน

จากที่กล่าวมา อาจสรุปได้ว่า การดำเนินการสอนนั้น โดยทั่วไปแล้วก็มีหลักการและขั้นตอนคล้ายกับการสอนวิชาอื่น คือ การนำเข้าสู่บทเรียน การทำการสอน การสรุปบทเรียน และการประเมินผล แต่ก็อาจมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันบ้าง เช่น ลักษณะของการจูงใจ และการให้แนวทางในการช่วยเหลือผู้เรียนทำกิจกรรมนั้น โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ได้ผ่านการเรียนมาแล้วระดับหนึ่ง ฉะนั้นผู้เรียนจึงมีทักษะ ความคิดสร้างสรรค์มาแล้ว ดังนั้นการดำเนินการสอนจึงต้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียนในระดับนี้ด้วย

3.4 วิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

ฮับบาร์ด (Hubbard 1969: 143-145) กล่าวว่า การสอนศิลปะมี 3 วิธี คือ

1. วางแผนการสอน เป็นรายบุคคล (Planning Instruction for the Individual) เป็นรูปแบบการสอนที่ได้รับการวางแผนให้มีความยืดหยุ่น หรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม ไม่ว่าจะ เป็นจำนวนของผู้เรียน และช่วงระยะเวลาเรียน กล่าวคือผู้เรียนจะมีกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก หรือ เป็นรายบุคคล ก็สามารถสอนได้และช่วงเวลาเรียนก็มีทั้งช่วงยาวและช่วงสั้นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สอนที่จะพิจารณาตามความจำเป็น การสอนแบบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างอิสระตามความสามารถของแต่ละคน ฉะนั้นวิธีการสอนจึงเป็นรูปแบบที่อิสระอย่างแท้จริง

2. การสอนเป็นคณะ (Team Teaching in Art) การสอนเป็นคณะอาจไม่เป็นที่พึงพอใจสำหรับผู้สอนในระยะแรก ทั้งนี้เพราะครูศิลปะและการสอนศิลปะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละคนสูงมาก แต่ในอีกแง่หนึ่งเมื่อไหร่ก็ตามที่มีการสอนเป็นทีมจริงๆ ขอบเขตของวิชาจะถูกแบ่ง และ ภาระหน้าที่การสอนที่แตกต่างกันจะถูกแทนที่ด้วยบุคคลแต่ละคน คนหนึ่งอาจสอนวาดเส้น และอีกคนหนึ่งอาจสอนงานฝีมือ ผู้เรียนก็จะเรียนจากคนหนึ่งแล้วไปเรียนกับอีกคนหนึ่ง การสอนแบบคณะอีกนัยหนึ่ง จะปฏิบัติกันในรายวิชาเดียวกัน มีการแนะนำอย่างเป็น

ลำดับ ผู้สอนแต่ละคนมีทักษะเพียงพอที่จะสร้างคุณค่าทางการสอน และผู้เรียนก็อาจพบกับพื้นฐานที่ไม่จำกัด สอดคล้องกับประสบการณ์ในศิลปะ ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมากกว่าธรรมดา นอกจากนี้ก็ยิ่งทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบผู้สอนที่เขาต้องการ และยังทำให้เขาสามารถเรียนรู้ได้เร็วขึ้นด้วย

3. การสอนโดยใช้อุปกรณ์ที่เป็นเครื่องกล (Mechanical Devices for Art Instruction) เป็นการสอนที่ใช้อุปกรณ์การสอนที่เป็นเครื่องกลประกอบ ความจริงครุศิลปะได้ใช้เครื่องกลเป็นเครื่องมือสำหรับการสอนมาหลายปีแล้ว สไลด์ และเครื่องฉายภาพทึบแสงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะมามากกว่าครึ่งศตวรรษ ต่อมาก็มีภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป และเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะก็ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือการสอนที่ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับ มโนทัศน์การออกแบบ ได้ดีเท่ากับ การเสนอผลงานของ จิตรกร ประติมากร และสถาปนิก และต่อมาโทรทัศน์ก็ถูกเสนอให้เป็นเครื่องมือทางการสอนอีกชิ้นหนึ่ง อย่างไรก็ตามอุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้ เป็นเครื่องมือของผู้สอนมากกว่าที่จะเป็นตัวแทนของผู้สอน

วิธีการสอนมีอยู่หลายวิธี แต่ละวิธีก็มีข้อเสียอยู่ในตัวเอง สุมิตร คุณานุกร (2520: 137-146) ได้เสนอวิธีการสอนไว้ 8 วิธี ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการเรียนการสอนโดยทั่วไปในชั้นเรียน ได้แก่ การบรรยาย การอภิปราย การฝึกปฏิบัติ การสอนโดยใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ การแก้ปัญหา และการค้นพบด้วยตนเอง การใช้ห้องทดลอง และ วิธีสืบสวน วิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และการสอนโดยใช้บทบาทและสถานการณ์จำลอง วิธีการสอนทั้ง 8 วิธีนี้ วิธีการฝึกปฏิบัติและวิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับการสอนศิลปะภาคปฏิบัติมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการสอนศิลปะภาคปฏิบัติเป็นการฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ การจัดองค์ประกอบศิลปะ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และ สุนทรียศาสตร์ ฉะนั้นผู้สอนจึงต้องหาวิธีสอนที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา ดังนั้นจึงขอเสนอรายละเอียดของวิธีการฝึกปฏิบัติ และวิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตามที่ สุมิตร คุณานุกร เสนอไว้ดังนี้

การฝึกปฏิบัติ เป็นวิธีการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะ เช่น การเรียนด้านภาษา ดนตรี ขับร้อง และ ศิลปะ การสอนแบบนี้จะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติซ้ำหลายๆ ครั้ง จนกระทั่งผู้เรียนเกิดทักษะตามที่กำหนดไว้ ผู้สอนมีหน้าที่อธิบาย และสาธิตทักษะที่ต้องการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่างรวมทั้งคอยดู ให้คำแนะนำ แก้ไข จนกระทั่งทักษะพัฒนาไปถึงระดับที่กำหนดไว้

การสอนแบบนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจ และรู้จักการใช้เครื่องมือต่างๆ หรือ รู้จักกลไกการทำงานของเครื่องจักร อันเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยการกระทำ

อย่างไรก็ตามการสอนแบบนี้ อาจทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย หากผู้สอนฝึกตามแบบแผนอย่างเข้มงวดเกินไป ก็จะเป็นการบั่นทอนความคิดหรือ การปฏิบัติแปลกๆ ใหม่ๆ ที่ผู้เรียนคิดขึ้นมาเอง

วิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ วิธีการสอนทั้งหลาย ย่อมที่จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยไม่มากก็น้อย แต่ปรากฏการณ์เช่นนี้อาจเกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือ เป็นผลพลอยได้ ยกเว้นการสอนโดยการให้ศึกษาด้วยตนเอง หรือ แบบสืบสอบ ฉะนั้นวิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นวิธีการที่มุ่งพัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามการสอนแบบสืบสอบ และการให้การศึกษาด้วยตนเอง หากนำไปใช้อย่างจริงจัง และ ตัดแปลงบ้างเล็กน้อย ก็จะสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้เช่นกัน

การสอนแบบนี้เหมาะสำหรับการสร้างและประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เช่น ประติมากรรม จิตรกรรม การออกแบบ ดนตรี และ การแสดง เป็นต้น โดยให้ผู้เรียนได้คิดวิธีแก้ไขปัญหาที่แปลกไปจากวิธีการที่ครูสอนในชั้นเรียน เพื่อค้นหาวิธีดำเนินการใหม่ๆ มาใช้กับขบวนการทำงาน หรือ การใช้วัสดุสิ่งของตลอดจนเครื่องจักรต่างๆ ผู้เรียนอาจมีห้องปฏิบัติงานของตัวเอง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนเพื่อคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ซึ่งเป็นเรื่องส่วนบุคคล ผู้สอนจะมีบทบาทน้อยมาก ส่วนมากจะเป็นการจัดหาวัสดุสิ่งของที่เราให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ให้กำลังใจ และ ส่งเสริม ให้คำปรึกษาแนะนำ สาธิต และ ประเมินผลงานผู้เรียน การสอนแบบนี้จะช่วยพัฒนาศักยภาพและความสามารถพิเศษในการสร้างสรรค์ของผู้เรียนซึ่งแฝงอยู่ภายใน ให้แสดงออกมาเป็นการกระทำหรือเป็นผลงาน ก่อให้เกิดความซาบซึ้งในสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้ทำขึ้นมา

ส่วนในความเห็นของผู้สอน ด้านวิชาสิข สุธาติ ศิริสุขโฆบูลย์ (2527: 28) ได้ให้ความเห็นว่า วิธีการสอนที่ใช้กันบ่อยมี 3 วิธี คือ

1. วิธีการบรรยาย
2. วิธีการถามตอบ
3. วิธีการศึกษาด้วยตนเอง

1. วิธีการบรรยาย เป็นวิธีการสอนซึ่งถือเอากิจกรรมของผู้สอนเป็นหลัก ผู้เรียนจะเป็นผู้รับโดยฝ่ายเดียว วิธีการแบบนี้ประกอบด้วยวิธีการสาธิต และวิธีการบรรยาย หรืออาจเรียกได้อีกอย่างว่าเป็นการบรรยายประกอบการสาธิต

2. วิธีการถามตอบ เป็นวิธีการสอนที่มีการสื่อสารแบบสองทาง คือ การสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนและผู้เรียนจะมีกิจกรรมร่วมกันโดยการถามและตอบกันในระหว่างบทเรียน และคำถามจะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนมีการแสดงออกอีกด้วย

3. วิธีการสอนแบบศึกษาด้วยตนเอง เป็นวิธีการสอนที่ตีวิธีหนึ่งในการสอนเพื่อหาความรู้ทางวิชาชีพ โดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและวัสดุ ที่ได้จัดเตรียมไว้ให้การใช้วิธีการสอนแบบนี้ให้มีประสิทธิภาพนั้นผู้เรียนแต่ละคนหรือ แต่ละกลุ่มควรจะได้รับเอกสารและวัสดุต่างๆ ภายใต้งื่อนไขที่เหมาะสมและการควบคุมดูแลจากผู้สอนด้วย

วิธีการสอนแบบศึกษาด้วยตนเองนี้ ยังครอบคลุมถึงวิธีการสอนอื่นอีกหลายรูปแบบ อาทิ การเรียนด้วยชุดการเรียนการสอน บทเรียนโมดูล การสอนแบบอภิปราย บทเรียนโปรแกรม การสอนแบบโครงการ เป็นต้น วิธีการสอนแบบศึกษาด้วยตนเองนี้ กล่าวได้ว่า เป็นวิธีที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามความสามารถรายบุคคลของผู้เรียน อันเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการสอนวิชาชีพอีกวิธีหนึ่งและเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ และแก้ปัญหาตามความต้องการและสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล

อย่างไรก็ดี วิธีการสอนแต่ละวิธีต่างก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน บางวิธีอาจเหมาะกับสถานการณ์หนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมกับอีกสถานการณ์หนึ่ง ดังนั้นจะยึดถือวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดไม่ได้ ในเรื่องนี้มีหลักเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้ (ไพฑูริย์ ลินลาวัฒน์ 2524: 165)

1. ความเหมาะสมกับตัวผู้สอน ว่าผู้สอนมีความรู้ ความสนใจด้านใด หรือถนัดวิธีใด
2. เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน ถ้าเนื้อหาเป็นข้อมูลทางทฤษฎี ใช้วิธีการบรรยาย ถ้าเป็นเนื้อหาที่ต้องถกเถียงก็อาจใช้การอภิปราย และถ้าต้องการให้ฝึกฝนก็ใช้การฝึกปฏิบัติ
3. เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายการสอน
4. เหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของผู้เรียน
5. เหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

กล่าวโดยสรุปแล้ว วิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่เหมาะสมในระดับอุดมศึกษานั้น

ควรประกอบด้วยวิธีการฝึกปฏิบัติ วิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และวิธีการสอนแบบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทั้งนี้อาจมีวิธีการสอนแบบอื่น ประกอบด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของบทเรียน เช่น การบรรยายประกอบการสาธิต เป็นต้น

3.5 การประเมินผล

การประเมินผล เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ผู้สอน และผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนได้ผลมากน้อยแค่ไหน ตรงตามจุดมุ่งหมาย หรือไม่ เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco 1958: 196) แห่งวิทยาลัยรัฐคุชทาว์น รัฐเพนซิลวาเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า การประเมินผลมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระดับการเรียนรู้รวมถึงการตัดสินใจความก้าวหน้าของผู้เรียน ทั้งที่ไม่เป็นระบบและโดยสัญชาตญาณเท่า ๆ กับลักษณะของคุณค่า หรือการกำหนดสิ่งที่ดีให้แก่ผู้เรียน

จำนงค์ พรายยิ้มแบ (2529: 4) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่าเป็นกระบวนการในการตัดสินใจ หรือ วินิจฉัยเพื่อตีราคา หรือ สรุปคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือ พฤติกรรมของบุคคลอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูล หรือ รายละเอียดที่ได้จากการวัดผล การสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือ การทดสอบประกอบการพิจารณา

กล่าวโดยสรุปแล้ว การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจคุณค่า หรือ พฤติกรรมของผู้เรียนอย่างมีหลักเกณฑ์ การประเมินผลเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการวัด โดยการประเมินผลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้วัดผลแล้ว กล่าวคือสรุป ตีความค่าตัวเลขที่ได้จากการวัดของผู้เรียน แล้วประเมินว่า ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะเพียงใด และประสพผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายแค่ไหน

เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco 1958: 199) กล่าวว่า ในการประเมินผลงานศิลปะมีจุดประสงค์ทั่วไป 6 ประการ คือ

1. เพื่อทำนายระดับความสำเร็จในศิลปะ
2. เพื่อวัดความก้าวหน้า หรือ เจริญงอกงามด้านมโนทัศน์, การเปลี่ยนแปลง การควบคุมวัสดุอุปกรณ์ และ ความสามารถในการแสดงออก
3. แสดงให้เห็นความแตกต่างและรับรองผู้เรียน
4. วินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ สมอง ภาย อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ

5. วิจัยข้อบกพร่องในกระบวนการสอน

6. กำหนดวิธีแก้ไข และจุดมุ่งหมายของสถานการณการศึกษาการเรียนการสอน เพื่อช่วยผู้เรียนตามความจำเป็น

ประเภทของการประเมินผล การประเมินผลการศึกษาในปัจจุบัน มีอยู่

4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. การประเมินผลเพื่อจัดสรรผู้เรียน ในการประเมินผลแบบนี้มีจุดประสงค์ที่จะได้ข้อมูลเบื้องต้นของผู้เรียน เพื่อนำไปจัดจุดเริ่มต้นของชนิดการเรียนและแบบของกิจกรรมในการเรียน

2. การประเมินผลระหว่างการสอน การประเมินผลแบบนี้อาจไม่ต้องมีพิธีและช่วงเวลาพิเศษเพื่อทำการประเมิน เพียงแต่ใช้เครื่องมือวัดให้ตรงตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมว่า ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดประสงค์แล้วหรือยัง การประเมินผลแบบนี้ มักถือเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่รวมอยู่ในการดำเนินการสอน

3. การประเมินเพื่อวินิจฉัย การประเมินแบบนี้มุ่งที่จะชี้บ่งว่า ถ้าผู้เรียนยังไม่สามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ได้ เป็นเพราะข้อบกพร่องใด หรือ ต้องสอนเพิ่มเติมฝึกหัดในเรื่องใด

4. การประเมินผลหลังการสอน เมื่อได้ทำการสอนไปจนสิ้นสุดระยะเวลาหนึ่งหรือกลุ่มพฤติกรรมตอนหนึ่งแล้ว ก็มีการสอบวัดผลการเรียนรู้โดยรวมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจสอบดูว่า ผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์ปลายทางของการเรียนรู้จริง การสอบวัดเพื่อประเมินผลรวมนี้ บางทีผู้ประเมินอาจต้องการประเมินในสิ่งที่ยากไปกว่าจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นแล้วก็ได้ (โกวิท ประวาลพุกษ์ และ สมศักดิ์ ลินธุระเวช 2523: 10)

อำไพ ติรณสาร (2530: 61-62) ได้กล่าวถึงการประเมินผลไว้คล้ายคลึงกัน คือ ในการประเมินผลต้องมีการวัดและประเมินตั้งแต่ก่อนที่จะสอน ระหว่างการสอน และภายหลังจากการสอน การประเมินก่อนที่จะสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจความสนใจ ความพร้อม ความต้องการ และทัศนคติ การประเมินระหว่างการสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบ กิจกรรม เนื้อหา ระยะเวลา ตลอดจนกระทั่งความรู้สึก ความกระตือรือร้นทั้งของผู้เรียนและผู้สอน และการปรับตัว การประเมินผลหลังการสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดผล ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำความเข้าใจคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออก เป็นต้น

ลักษณะการประเมินผลที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันเป็นวัฏจักรนับตั้งแต่การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลขณะเรียน และ การประเมินผลหลัง

การเรียนและสอน นอกจากนี้ ในการประเมินผลก็ต้องประเมินทั้งการเรียนและการสอนโดยเฉพาะการประเมินผลการเรียนนั้นต้องประเมินในขณะที่การเรียนการสอนยังดำเนินอยู่ เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ตัว และมีโอกาสปรับปรุงตัวเอง

แนวคิดในการวัดผล อุทุมพร จามรมาน (2530 : 7-15) ได้เสนอแนวคิดในการวัดผลการศึกษาไว้ 3 แบบ คือ

1. การวัดแบบอิงกลุ่ม กับ อิงเกณฑ์
2. แนวคิดในทฤษฎีเดิม กับ ทฤษฎีใหม่
3. การวัดลักษณะทางการศึกษากับลักษณะทางจิตวิทยา

แต่ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอเสนอเพียงการวัดแบบอิงกลุ่ม กับ อิงเกณฑ์ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่นิยมใช้กันมากที่สุดในปัจจุบัน

การวัดแบบอิงกลุ่ม (Norm-Referenced Measurement) เป็นการวัดเพื่อบอกผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนภายในกลุ่มที่สอบข้อสอบชุดเดียวกัน

การวัดแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-Referenced Measurement) เป็นการวัดเพื่อบอกสถานภาพของผู้เรียนแต่ละคนเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของสิ่งที่ทดสอบ

การวัดผลทั้ง 2 แบบนี้ ให้ผลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในการวัดแบบอิงกลุ่มนั้น ถ้ากลุ่มใดคะแนนสูงกว่ากลุ่มก็แสดงว่าเขาเก่งกว่ากลุ่ม แต่คะแนนที่ได้ไม่ใช่เป็นตัวแทนของความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะ แต่เป็นเพียงคะแนนที่เป็นตัวแทนว่าสูงกว่าคนอื่นมากน้อยแค่ไหน ส่วนการวัดแบบอิงเกณฑ์นั้น ไม่ได้ให้ความสนใจกับกลุ่ม แต่ให้ความสนใจกับเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานว่า ผู้เรียนทดสอบผ่านเกณฑ์มาตรฐานในระดับใด แต่มีข้อเสียอยู่ตรงที่ผู้เรียนอาจไม่แข่งขันกัน ฉะนั้น การวัดผลแบบอิงกลุ่มจะมุ่งเน้นการจัดอันดับความสามารถของผู้เรียน โดยการเปรียบเทียบกันภายในกลุ่ม ส่วนการวัดผลแบบอิงเกณฑ์นั้นมุ่งเน้นที่จะตัดสินว่าผู้เรียนแต่ละคนบรรลุผลตามเกณฑ์มาตรฐานมากน้อยแค่ไหน

สมหวัง นิธิยานูพันธ์ (2522 : 12-15) กล่าวว่า การประเมินผลที่จะให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ต้องอาศัยหลักการประกอบด้วย

1. กำหนดจุดประสงค์ในการวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน พร้อมทั้งให้คำนิยามของสิ่งที่ต้องการวัดภายในขอบข่ายของเป้าหมายการศึกษา ในรูปของพฤติกรรม การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน

2. เลือกแนวคิดและปรัชญาการวัดให้เหมาะสมกับจุดประสงค์และสิ่งที่จะวัดตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1 (แนวคิดการวัดแบบอิงกลุ่ม หรือ อิงเกณฑ์)

3. เลือกหรือสร้างเครื่องมือ หรือ แบบสอบถามตามแนวคิด หรือ ปรัชญาการวัด
ในข้อ 2 เพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนและประสิทธิภาพการสอน

4. การวัดผลการเรียนรู้ หรือ การเรียนการสอนที่จะให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทุกด้านตรงจุดประสงค์ของการสอน จำเป็นต้องใช้เทคนิคการวัดหลายวิธี
ประกอบกัน เพราะเทคนิคการวัดผล หรือ เครื่องมือแต่ละประเภทมีข้อจำกัด

5. การวัดผลการเรียนการสอนเป็นการวัดทางอ้อม และสิ่งที่วัดได้เป็นเพียง
ตัวอย่างของพฤติกรรมความรู้ ทักษะ หรือ เจตคติของผู้เรียนเท่านั้น เพื่อความถูกต้องของ
สิ่งที่ต้องการวัด ผู้สอนจะต้องเลือกใช้เทคนิค หรือ เครื่องมือที่เหมาะสมหลายประเภทและ
วัดหลายครั้ง เพื่อที่จะได้คะแนนพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างถูกต้อง

6. ผู้สอนควรตระหนักถึงจุดเด่น จุดด้อย ของเทคนิค หรือ เครื่องมือแต่ละ
ประเภทเพื่อจะเลือกใช้เครื่องมือ หรือ เทคนิคเหล่านั้นได้ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความถูก
ต้องแม่นยำตรงข้อมูลที่วัดได้

7. การแปลความหมายข้อมูลที่วัดได้ หรือ คะแนนตามแนวของการวัดควรนำ
ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และ แนวทางในการตัดสินใจอื่นๆ
เช่น การคัดเลือกบุคลากร การปรับปรุงหลักสูตร ฯลฯ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการประเมินผลก็คือ การกำหนดส่วนต่างๆ ของการสอน
ให้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอน และการประเมินผล
ซึ่งเมื่อทราบผลการประเมินแล้ว ก็จะสามารถย้อนกลับไปตรวจสอบส่วนต่างๆ ได้ทุกส่วน โดย
เฉพาะวัตถุประสงค์นั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการเรียนการสอน เพราะวัตถุประสงค์ของการสอน
จะเป็นตัวกำกับทุกอย่างที่ตามมา แม้แต่เรื่องของการประเมิน ก็ต้องประเมินเพื่อให้ทราบว่า
ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยแค่ไหน (สมหวัง นิธยานุวัฒน์ 2530 : 45)

เครื่องมือในการวัดผล เป็นวิธีการในการวัดความรู้ความสามารถของผู้เรียน เพื่อ
นำผลที่ได้มาประเมิน โดยทั่วไปมีอยู่ 5 เทคนิค (ชโล นงษ์สามารถ 2526: 102) คือ

1. การทดสอบ (Testing) เป็นวิธีวัดผลที่ใช้มากในการวัดพฤติกรรมด้านความรู้
ความคิด การทดสอบจะช่วยให้ผู้สอนทราบสมรรถภาพของผู้เรียน
2. การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการวัดพฤติกรรมด้านความรู้ลึกของผู้เรียน
โดยมีอาจารย์เป็นผู้สังเกต นับตั้งแต่การเริ่มบทเรียนจนกระทั่งจบบทเรียน
3. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งย่อมนำมาซึ่ง
ให้ข้อมูลที่แท้จริงบางประการได้ เช่น บุคลิกภาพ ท่วงทิวาจา ปฏิภาณ โทษนริบที่คนคิดบาง
ประการ และ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

4. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นการวัดความรู้สึก ความคิดเห็น ความสนใจทัศนคติ บางทีใช้คู่กับการสัมภาษณ์

5. การตรวจผลงาน (Checking) เป็นการวัดผลจากผลงานสำเร็จเพื่อให้ทราบถึงทักษะ ความก้าวหน้าของผู้เรียน การแก้ปัญหา และความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เป็นต้น

ในการวัดผลวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ โดยทั่วไปจะใช้การตรวจผลงานเป็นหลักและอาจมีการใช้การวัดแบบอื่นๆ ประกอบด้วย อาทิเช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ และการทดสอบ อย่างไรก็ตามการวัดแต่ละแบบย่อมมีจุดเด่น และจุดด้อยอยู่ภายในตัวเอง ฉะนั้นอาจารย์ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาคู่มือลักษณะของเครื่องมือการวัดแต่ละแบบให้เข้าใจเสียก่อนเพื่อที่จะเลือกนำมาใช้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ลักษณะการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ ไอส์เนอร์ (Eisner 1972 : 208-210) ได้กล่าวถึงลักษณะการประเมินผลโดยการตัดสินเปรียบเทียบไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. การเปรียบเทียบกับตัวเอง เพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ อารมณ์ และความเข้าใจของผู้เรียน ว่ามีการเจริญงอกงามเพิ่มขึ้นมากน้อยแค่ไหน เช่นการเปรียบเทียบผลงานศิลปะที่ทำเมื่อตอนต้นภาคเรียนกับผลงานศิลปะที่ทำเมื่อปลายภาคเรียน
2. เปรียบเทียบเพื่อนร่วมชั้น เพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ และการปฏิบัติงานของกลุ่ม การเปรียบเทียบลักษณะนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะและระดับอายุของผู้เรียนด้วย เช่น การเปรียบเทียบว่าใครมีความชำนาญในการเขียนภาพมากที่สุด หรือใครมีความคิดสร้างสรรค์มากที่สุด
3. เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน เป็นการเปรียบเทียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์การสอน และ กิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์อันนั้น

5.6 เกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล

มิเชล (Michael 1983: 39-41) ได้เสนอเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลงานศิลปะภาคปฏิบัติ โดยแบ่งเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. การสื่อสารข้อคิดเห็น การแสดงออก (Communication/Expression)
2. ความเชื่อมั่น ความมั่นใจในตนเอง (Confidence/Self-Esteem)
3. การพัฒนาด้านการรับรู้ (Perceptual Development)
4. องค์ความรู้สุนทรียภาพและส่วนประกอบ (Aesthetic Organization and

Consistency)

5. ความรู้ในสาขาศิลปะ (Knowledge of the Field of Art)
6. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity)
7. ทักษะความชำนาญ (Skill/Craftsmanship)
8. ความเพลิดเพลินความพึงพอใจ (Enjoyment/Satisfaction)

เกณฑ์ในการวัดและประเมินผลในแต่ละด้าน

มิเชล (Michael 1983: 39-41) ยังได้กำหนดส่วนประกอบย่อยแสดงถึงคุณลักษณะที่ควรพิจารณาประกอบแต่ละด้านเป็นแนวทางดังนี้

1. การสื่อสารข้อคิดเห็น การแสดงออก ประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้
 - การแสดงความสามารถด้านความคิดเห็นที่มีต่องานศิลปะ
 - การแสดงความรู้สึกทางอารมณ์ได้อย่างเด่นชัดในงานศิลปะ
 - แสดงออกถึงความเข้าใจในเนื้อหา ทฤษฎีของงานศิลปะ
 - การแสดงออกถึงความเข้าใจในเนื้อหา ทฤษฎีของงานศิลปะ
 - การแสดงออกที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว
 - สามารถแสดงความคิดเห็นจากสื่อความหมายของงานศิลปะแขนงต่างๆ ได้
2. ความเชื่อมั่น ความมั่นใจในตนเอง ประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้
 - ความมั่นใจในความสามารถของตนเองด้านความคิด ความรู้สึก และความเข้าใจในการสื่อความหมายจากงานศิลปะ
 - ความมั่นใจในการใช้สื่อของศิลปะเพื่อการประยุกต์ มีความพึงพอใจภาคภูมิใจในงานของตน
 - ยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดร่วมกับผู้อื่น
 - สร้างความพอใจ ความภาคภูมิใจจากผลงานของตน
 - การเน้นจุดเด่น การปรับปรุงจุดด้อยด้วยตนเอง
 - ความสามารถในการตัดสินใจ
 - การเป็นผู้นำในการแสดงออกทางศิลปะ
 - ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าทางสุนทรียภาพกับชีวิตของตน
3. พัฒนาการด้านการรับรู้ การมองเห็น
 - พัฒนาการการรับรู้ส่วนประกอบพื้นฐานศิลปะด้วยจักษุสัมผัส

- พัฒนาการการรับรู้ส่วนประกอบพื้นฐานศิลปะด้วยสื่อสัมผัส ๗๗
- มีความเข้าใจถึงคุณค่าการมองแบบจักษุสัมผัส สื่อสัมผัส ๗๗ ที่แตกต่างกัน
- มีความรู้สึกถึงคุณค่าของรูปร่าง สี เส้น น้ำหนัก องค์ประกอบของศิลปะ

4. องค์ความรู้ทางสุนทรียภาพและส่วนประกอบ

- มีความเข้าใจสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและวัตถุศิลปะเพื่อการ

แสดงออก

- มีระบบประสานในการจัดองค์ประกอบศิลปะ
- มีความเข้าใจในคุณค่าของความคิด
- มีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดภาพเป็นความสมดุลย์
- จังหะความแตกต่าง ความประสานกลมกลืน ความขัดแย้ง เป็นต้น
- มีความสามารถจัดภาพให้มีเอกภาพ
- มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งแวดลอม
- มีความสามารถแก้ไข้ปัญหาด้านสุนทรียภาพ
- มีทัศนคติที่ดีต่อสุนทรียภาพในรูปแบบต่างๆ

5. ความรู้พื้นฐานของศิลปะ

- ความรู้ความเข้าใจในเชิงปฏิบัติการใช้เครื่องมือ
- มีจินตนาการในการใช้เครื่องมือ
- มีความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์รูปแบบ โครงสร้างของงานศิลปะ
- มีความรู้ความเข้าใจในการประเมินค่าการทำงานสื่อต่างๆ และการแสดง

ความคิดเห็น งานศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบัน

- มีความรู้ความเข้าใจศิลปะแบบนามธรรม
- มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบงานศิลปะแบบอย่างต่างๆ เช่น Cubism,

Expressionism, Symbolism, Surrealism เป็นต้น

6. คุณสมบัติในการสร้างสรรค์

- มีความรู้สึกตระหนักถึงปัญหาการทำงานศิลปะ
- มีความคิดเฉพาะเป็นของตนเอง
- แสดงถึงความมีอิสระในการสร้างสรรค์
- การอธิบายความคิด ความรู้สึกของตนเอง
- นำเส้น รูปทรง สี แบบ วัตถุศิลปะต่างๆมาสร้างเป็นสิ่งใหม่แปลกอย่างน่าทึ่ง

- รู้จักสำรวจหาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงผลงาน
- การพัฒนาคุณลักษณะพิเศษของตนเอง
- มีทักษะในการคิด
- มีวิธีปรับปรุงผลงานด้วยวิธีการใหม่ๆ
- ความสามารถวิเคราะห์งานศิลปะจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย
- ความสามารถในการจัดองค์ประกอบ

7. ทักษะ ความชำนาญ

- การพัฒนาการการใช้มือ
- การควบคุมการทำงาน
- ทักษะในการใช้เส้น รูปทรง สี ในการสร้างสรรค์
- ทักษะในการใช้เครื่องมือ รักษาเครื่องมือ

8. ความเพลิดเพลิน ความพอใจ

- ความพึงพอใจในการทำงาน
- การหาโอกาสในการทำงาน
- การกระตุ้นผู้อื่น เข้าร่วมประสบการณ์ทำงานด้วย
- ความพึงพอใจในผลงาน และประสบการณ์
- ความต้องการในการอธิบายงาน
- การสนทนาศิลปะกับผู้อื่น
- การมีส่วนร่วมในประสบการณ์ศิลปะแขนงต่างๆ ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และการฟัง

แนวความคิดเห็น

วีรัตน์ นิษฐไพบูลย์ (2520: 63-169) ได้กล่าวถึงแนวทางในการประเมินผลงานศิลปะภาคปฏิบัติไว้ ดังนี้

1. ด้านทักษะในงานศิลปะ การตรวจให้คะแนนเน้นหนักทักษะในการเขียนได้ถูกต้องงดงามและเรียบร้อย

- 1.1 ความสามารถในการให้สี แสงและเงา
- 1.2 ความสามารถในการเขียนภาพด้วยวิธีต่างๆ
- 1.3 ความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือ

- 1.4 ความสามารถในการทำงานศิลปะได้เรียบร้อยเหมือนแบบ
2. ด้านความคิดและการออกแบบการตรวจคะแนนเน้นการออกแบบการใช้จินตนาการต่อเติม และการจัดภาพในการตกแต่ง
 - 2.1 ความสามารถในการใช้หลักทางศิลปะ
 - 2.2 ความสามารถในการสร้างและแสดงความสมเหตุสมผล
 - 2.3 ความสามารถในการสร้างและค้นพบความสัมพันธ์ในการออกแบบ
3. ด้านการนำไปใช้ การตรวจให้คะแนนเน้นการแก้ปัญหาและการนำไปใช้ได้สมเหตุสมผล
 - 3.1 ความสามารถในการแก้ปัญหาการใช้ทั่วไป
 - 3.2 ความสามารถในการมองเห็นแบบลักษณะโครงสร้างทางศิลปะที่เหมาะสมในความงามและการใช้สอย
4. ด้านความนิยมในความงาม การตรวจให้คะแนนเน้นความสามารถในการพิจารณา ประเมินผล การเลือกได้ถูกต้อง เหมาะสม รวดเร็ว
 - 4.1 ความนิยมที่เกิดจากความรู้สึกภายใน
 - 4.2 ความนิยมที่อาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติ
5. ด้านความแม่นยำ การตรวจให้คะแนน เน้นการให้คะแนนอยู่ที่การเขียนมีส่วนลดขนาด ช่วงจังหวะที่ถูกต้อง แน่นนอน รวดเร็ว และได้ภาพจำนวนมาก
 - 5.1 ความสามารถในการทำงานได้ถูกต้องรวดเร็ว
 - 5.2 ความสามารถในการเข้าใจในสัดส่วน ขนาด สี และรายละเอียดของศิลปะได้แน่นนอนถูกต้องรวดเร็ว
6. ด้านการเสนองานศิลปะ การตรวจให้คะแนนเน้นการให้คะแนนอยู่ที่การเขียนการจัดองค์ประกอบและการเขียนคำบรรยายประกอบสั้นๆ ได้เหมาะสมน่าเพลิดเพลิน
 - 6.1 ความสามารถในการสร้างงานศิลปะได้ถูกต้องงดงาม และเข้าใจได้ง่ายตามที่ประสงค์หรือคำสั่ง
 - 6.2 ความสามารถในการอธิบายหรือเขียนคำบรรยายงานศิลปะให้ผู้อื่นเข้าใจได้

สัญลักษณ์ ศรีบุรี (2529: 1) ได้เสนอหัวข้อของการประเมินผลตามแนวพฤติกรรม การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน ของบลูม (Bloom) คือ

1. ด้านพุทธินิสัย มีหัวข้อการประเมิน ดังนี้
 - 1.1 เนื้อหาวิชา
 - 1.2 กระบวนการทำงาน
 - 1.3 องค์ประกอบศิลปะ
 - 1.4 ประวัติศาสตร์ศิลป์
 - 1.5 สุนทรียภาพ

2. ด้านจิตนิสัย มีหัวข้อการประเมิน ดังนี้
 - 2.1 ความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 2.2 ความสนใจในศิลปะ
 - 2.3 ความขยันเอาใจใส่
 - 2.4 การยอมรับรูปแบบต่างๆ ของศิลปะ

3. ด้านทักษะนิสัย มีหัวข้อการประเมิน คือ
 - 3.1 ความสามารถในการใช้วัสดุอุปกรณ์

การประเมินโดยยึดหลักแนวพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านนี้ ผู้สอนอาจจัดทำในลักษณะ ของแบบประเมิน หรือ แบบรายงานความก้าวหน้า โดยการนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ มาตรฐานว่ามีระดับต่ำกว่า เท่ากัน หรือ สูงกว่าเพียงไร นอกจากนี้ ไอส์เนอร์ (Eisner 1972: 212-216) ได้กล่าวถึงสิ่ง 3 สิ่งที่สามารถประเมินผลได้ในงานศิลปะ คือ

1. ความชำนาญทางเทคนิคที่ปรากฏอยู่ผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการใช้ และควบคุมอุปกรณ์ ว่าผู้เรียนสามารถควบคุมอุปกรณ์เหล่านี้ได้มากน้อยแค่ไหน
2. สุนทรียภาพและลักษณะการแสดงออกของผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการ จัดรูปทรงในผลงาน การแสดงออก รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทคนิคและสุนทรียภาพ ที่ปรากฏ
3. จินตนาการและการสร้างสรรค์ในผลงาน ได้แก่ การประเมินระดับของ ความคิดสร้างสรรค์ และ จินตนาการที่ปรากฏ ความเฉลียวฉลาด ความแปลกใหม่ และ ความรู้สึก

กล่าวโดยสรุป เมื่อการสอนศิลปะภาคปฏิบัติสิ้นสุดลง อาจารย์ผู้สอนต้องทำการประเมินผลการเรียนว่า ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะเชิงใด ประสพผลสำเร็จตามจุดประสงค์แค่ไหน ฉะนั้น การประเมินผลจึงต้องกำหนด จุดประสงค์ให้สอดคล้องกับ จุดประสงค์การสอน พร้อมทั้ง เลือกแนวคิด และ เครื่องมือในการวัดให้เหมาะสม ในการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ ผู้สอนอาจจัดทำในลักษณะของ แบบประเมิน หรือ แบบรายงานความก้าวหน้า โดยการเปรียบเทียบกับ ผลงานของผู้เรียนเอง เปรียบเทียบกับ เพื่อนร่วมชั้น หรือ เปรียบเทียบกับ เกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้ อาจารย์ผู้สอน ก็ควรประเมินผลการสอนควบคู่ไปด้วย เพื่อหาข้อบกพร่องในการดำเนินการสอน และ หาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง ในการสอนครั้งต่อไป ทั้งนี้อาจารย์ผู้สอนต้องกำหนดส่วนต่างๆ ของการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งเมื่อทราบผลการประเมินแล้ว ก็จะสามารถย้อนกลับไปตรวจสอบส่วนต่างๆ ได้ทุกส่วน

4. ปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ

ปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น ในสถาบันการศึกษา นับตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ล้วนเกี่ยวข้องกับ องค์ประกอบของการเรียนการสอน ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อม และเงื่อนไขอื่น (วัลลภา เทนพัลดิน ณ อยุธยา 2530: 59)

กัญญา เจริญศุภกุล (2528: 109) กล่าวว่า การเรียนการสอนจะมีผลอย่างไร ย่อมมาจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ หลักสูตรการศึกษาและการเรียนการสอน บุคลากร หรืออาจารย์ผู้สอน สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ และ อภัย นาคคง (2528: 98-101) กล่าวว่า การพิจารณาปัญหาการเรียนการสอนศิลปะ จำเป็นต้องพิจารณาตัวองค์ประกอบทางการศึกษา คือ ผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร สิ่งแวดล้อม และการบริหาร

จากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะ องค์ประกอบในการเรียนการสอนยังไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ กล่าวคือ ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้เรียน ผู้สอน การบริหาร หลักสูตร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์

4.1 ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้เรียน

ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เป็นผู้ที่อยู่ในระยะผู้ใหญ่วัยรุ่น จึงเป็นผู้ที่มีอารมณ์ผันแปร ที่ต้องการคำแนะนำให้ปรับพฤติกรรมให้ถูกต้อง ในด้านการเรียนมีความกระตือรือร้น สนใจ ขบเรียนที่แปลกใหม่ สนใจในความคิดที่มีอุดมการณ์ สนใจในเรื่องที่จะนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวัน และนำไปช่วยเหลือสังคมได้ ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามาจากทุกสารทิศ มาจาก

สิ่งแวดล้อม ทัศนคติ และวิถีชีวิต จากครอบครัวที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะพื้นฐานทางวิชาการที่ได้รับมาจากโรงเรียนต่างๆ มีความแตกต่างกัน สถิติปัญหาส่วนใหญ่ก็อยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะผู้ศึกษาในสายสังคมศาสตร์ ดังนั้นผู้สอนจึงควรยอมรับและเข้าใจสภาพของผู้เรียนที่ไม่เหมือนกัน ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาเพื่อให้รู้ว่าผู้เรียนมีลักษณะอย่างไร สนใจอะไร แล้วพยายามทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในวิชาที่อาจารย์จะสอนให้ได้ การที่ผู้เรียนสนใจในวิชาหนึ่งวิชาใด เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้เรียนยังเกิดความมุมานะที่จะศึกษาเล่าเรียนในวิชานั้นให้สำเร็จ ถ้าผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนได้ ก็ย่อมจะทำให้การสอนประสบผลสำเร็จไปด้วย (วัลลภา เทนพิศลิน ณ อุษยชา 2530: 59)

ปัญหาที่พบคือ ผู้เรียนได้เข้ามาสู่ระบบอุดมศึกษาโดยปราศจากความมุ่งหมาย ไม่ทราบว่าตนเข้ามาเพื่ออะไร ไม่ทราบว่าสถาบันนั้นมีคุณค่าหรือ ความมุ่งหมายที่จะผลิตบัณฑิตให้มีคุณธรรม ลักษณะบุคลิก หรือ ความรู้อย่างไร (วัลลภา เทนพิศลิน ณ อุษยชา 2530: 13) สภาพภาพของผู้เรียน ทัศนคติ และสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันมากทำให้การแสวงหาความรู้ไม่เท่าเทียมกัน ปัญหาที่รวมไปถึงสถานะของผู้เรียนที่มาจากชนบทและผู้ที่อยู่ในเมืองมีโอกาสได้เห็นโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน ผู้เรียนที่มาจากส่วนภูมิภาค จะแสดงปัญหานี้ออกมาอย่างชัดเจน เช่น การใช้วัสดุที่ทันสมัยของผู้เรียนที่มีสถานภาพทางการเงินดี ทำให้เกิดคุณค่าทางความงามต่างกัน (นพวรรณ หมั่นทรนัย 2528: 131) นอกจากนี้ก็ยังมีพื้นฐานความรู้ ความถนัด ความสนใจไม่เท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดปัญหาในด้านการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน และการประเมินผล

4.2 ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้สอน

ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดต่างๆ ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนย่อมจะเป็นผู้ที่ทำให้ การเรียนการสอนเกิดผลดีได้ นับตั้งแต่บุคลิกภาพของผู้สอน ความรู้ของผู้สอน และ วิธีการสอน ซึ่ง วัลลภา เทนพิศลิน ณ อุษยชา (2530: 59) ได้อธิบายไว้ว่า

บุคลิกภาพของผู้สอน หมายถึง การพูด เสียงที่พูด ความกระฉับในการพูด สำเนียงที่พูด หน้าตา กริยาท่าทาง และการแสดงออกต่างๆ

ความรู้ของผู้สอน ผู้เรียนย่อมคาดหวังไว้สูงว่า ผู้สอนจะมีความพร้อมทางด้านวิชาการ สามารถจะให้ข้อมูล สอน อธิบายหลักเกณฑ์ ทฤษฎี และปัจจัยต่างๆ ให้ผู้เรียนได้กระจ่างชัด

วิธีการสอน การสอนที่ดีนั้น รวมถึงการที่ผู้สอนรู้จักการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ให้กับผู้เรียน โดยใช้วิธีการแตกต่างกันออกไปอย่างเหมาะสม และน่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนได้ ความรู้ ความคิด ตามความมุ่งหมายของผู้สอน

ปัญหาที่พบ คือ ผู้สอนไม่ทราบว่าสถานการณ์ของตนเป็นอย่างไร บทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบควรขีดวงจำกัดแค่ไหน ไม่แจ่มแจ้งในปณิธาน หรือ ความมุ่งหมาย ของสถาบันว่าเกี่ยวข้องกับการสอนวิชาที่ตนรับผิดชอบอย่างไร ขาดความเข้าใจในตัวผู้เรียน ขาดประสบการณ์ และ ความรู้เกี่ยวกับวิธีสอน (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2530: 13) อาจารย์ประจำ และ บุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านขาดแคลน โดยเฉพาะความไม่เสมอภาคของบุคลากรในสายต่างๆ เช่น บางสถาบันต้องใช้อาจารย์ปฏิบัติหน้าที่ ผู้ช่วยทางวิชาการ ด้านการวางแผน และธุรการ เป็นต้น ทำให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ด้านการสอนและการดำเนินงานด้านบริหาร ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (ทพวงมหาวิทยาลัย 2529: 3) และจากรายงานการสัมมนา เรื่อง สถานะการศึกษาศิลปะในระดับอุดมศึกษา พบว่า ผู้สอนขาดคุณลักษณะในความรู้ทาง วิชาการศิลปะที่มีประสิทธิภาพสูง (มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528: 190) นอกจากนี้ ก็ยังมี ผู้กล่าวว่า ผู้สอนศิลปะส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนวิชาการศึกษา หรือวิชาครุมาก่อน ลำดับการสอน การสื่อความหมาย การอธิบาย โน้มน้าวชักจูงให้ผู้เรียนคล้อยตามจึงเป็นไปได้น้อย

4.3 ปัญหาที่เนื่องมาจากการบริหาร

การบริหาร เป็นการบริการด้านต่างๆ เพื่อที่จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วย ความสะดวก บรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

สำหรับปัญหาในด้านการบริหาร พบว่า เป็นปัญหามากพอสมควร โดยเฉพาะการบริหารงบประมาณ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจาก ถูกควบคุมโดยหลายหน่วยงาน และ มีระเบียบมากมายทำให้การเบิกจ่ายไม่คล่องตัวเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม สถาบันอุดมศึกษาของรัฐดำเนินงาน โดยใช้เงินงบประมาณแผ่นดินเป็นส่วนใหญ่ และงบประมาณที่ได้รับยังไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานตามโครงการได้อย่างสมบูรณ์เท่าที่ควร (ทพวงมหาวิทยาลัย 2529: 3-4) โดยเฉพาะงบประมาณ จากรัฐ เพื่อส่งเสริมด้านศิลปะยังไม่เพียงพอกับความต้องการ (มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528: 190) นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษา ยังขาดความคล่องตัวในการบริหาร และ ประสานงานกันทั้งภายใน และ ภายนอกสถาบัน เนื่องจากการดำเนินงานต่างๆ ต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของ ระเบียบราชการมากเกินไป อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษา ยังขาดองค์กรกลางในการประสาน งานและ กำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรม การบริการทางวิชาการแก่สังคม และส่งเสริม

ศิลปะวัฒนธรรม ทำให้การปฏิบัติภารกิจดังกล่าว ทำในลักษณะต่างกันต่างทำตามความพร้อม ทำให้การปฏิบัติภารกิจดังกล่าวไม่ประสานงานกันเท่าที่ควร ประกอบกับการนิยามความดี ความชอบ มิได้ให้ความสำคัญแก่งานบริการทางวิชาการแก่สังคม และส่งเสริมศิลป วัฒนธรรม ทำให้อาจารย์ไม่ค่อยเต็มใจอุทิศเวลาเข้าร่วมงานดังกล่าว (ทพวงมหาวิทยาลัย 2529: 3-4) นอกจากนี้ หากผู้บริหารขาดประสบการณ์ ความรู้ในการบริหาร ขาด ความรู้ด้านการศึกษา การวางแผนการศึกษา และการเข้าในในสถานของนิสิตนักศึกษา ก็ย่อมที่จะทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินภารกิจของอุดมศึกษาอย่างมาก

4.4 ปัญหาที่เนื่องมาจากหลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น โดยได้รับการ รับรองมาตรฐานของหลักสูตรจากทพวงมหาวิทยาลัย เพื่อกำหนดรายวิชาต่างๆ ให้นิสิต นักศึกษาได้ศึกษาตามจำนวนหน่วยกิต และตามปีการศึกษาที่กำหนด (วัลลภา เทนพัลสิน ณ ออยุธยา 2530: 58)

ปัญหาที่พบคือ หลักสูตรการเรียนการสอน ในสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ มุ่งเน้น วิชาเฉพาะ แต่มิได้ให้ความสำคัญในด้านกระบวนการประกอบอาชีพ การสร้างงานและการ แขนงแนวทางอาชีพ ในระหว่างที่ศึกษาอยู่อย่างพอเพียง ทำให้บัณฑิตส่วนใหญ่ ต่างคาดหวัง การทำงานจาก ภาครัฐราชการ และ ภาคเอกชน ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด อย่างไรก็ตามเนื่อง จากมีกฎเกณฑ์บังคับเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ จึงไม่สะดวก ในการ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับ เศรษฐกิจ และ สังคม ตามที่เห็นสมควร (ทพวงมหาวิทยาลัย 2529: 4) ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การขาดแคลนตำราเรียน โดยเฉพาะตำราเรียนด้านศิลปะที่เป็นภาษาไทยมีน้อยมาก และไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ผู้สอน ต้องใช้ตำราต่างประเทศ บางท่านไม่มีความรู้ทางภาษาดีพอ ก็ทำให้เกิดการเข้าใจไขว้เขว ไปได้ ไม่สามารถยืนยันได้ชัดเจน เพราะส่วนใหญ่ไม่มีความชำนาญทางภาษาดีพอ การเผยแพร่ ตำราเรียนระหว่างสถาบันมีน้อยมาก โครงการตำราก็มักจะมีใช้เฉพาะแต่ละสถาบัน เท่านั้น

4.5 ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และวัสดุอุปกรณ์

สถานที่และวัสดุอุปกรณ์นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบการเรียนการสอนที่สำคัญอันหนึ่ง ซึ่ง มีผลกระทบต่อการเรียนการสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม นับตั้งแต่ เสียง แสง อากาศภายในห้องเรียน ตลอดจนกระทั่งเครื่องมือ อุปกรณ์การสอนต่างๆ เป็นต้น

ปัญหาที่พบคือ ขาดอาคารสถานที่เรียนอันเหมาะสม (มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528:

190) ขาดความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน และผู้สอนก็ไม่ชำนาญในการใช้สื่อการสอนระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้ไม่สนใจที่จะนำเครื่องมือใหม่ๆ มาใช้ในการสอน จึงยังคงใช้สื่อการสอนแบบเก่า ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย (นพวรรณ หมั่นทรัพย์ 2528: 132)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในการเรียนการสอน คือ ผู้เรียน ผู้สอน การบริหาร หลักสูตร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และไม่อาจแยกออกจากกันได้ ต้องเกี่ยวเนื่องกันไปตลอด ดังนั้นในการแก้ปัญหาจึงต้องแก้ที่องค์ประกอบการเรียนการสอนทุกส่วน จึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งระบบ สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการวิจัยไว้ดังนี้

1. ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้เรียน ได้แก่ พื้นฐานความรู้ ความถนัด ความสนใจ และความพร้อมในด้านอื่นๆ ตลอดจนความรับผิดชอบ วินัย และความเป็นระเบียบ
2. ปัญหาที่เนื่องมาจากผู้สอน ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ปริมาณงานสอน ความถนัดและความสนใจ ความพร้อมและความเหมาะสมของจำนวนผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ
3. ปัญหาที่เนื่องมาจากการบริหาร ได้แก่ การสนับสนุนส่งเสริมการสอนจากฝ่ายบริหาร การพิจารณาความดีความชอบ และงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการสอน
4. ปัญหาที่เนื่องมาจากหลักสูตร ได้แก่ ความพร้อมด้านเอกสารหลักสูตร ตำราเรียน และความเหมาะสมสอดคล้องของหลักสูตรกับสภาพการณ์ปัจจุบัน
5. ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ สภาพของห้องเรียน ปริมาณของห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์สำหรับการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ตลอดจนการบำรุงดูแลรักษา

5. การสอนศิลปะในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

5.1 สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ในปัจจุบัน การอุดมศึกษาเป็นการศึกษาอีกลักษณะหนึ่งซึ่งจัดให้แก่เยาวชน หรือผู้ใหญ่ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมาแล้ว โดยหลักสากลการอุดมศึกษามีชื่อเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า การศึกษาระดับที่ 3 (Tertiary Education) หรือ การศึกษาหลังมัธยม (Post Secondary Education) (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2530 : 2)

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยนั้น ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานการศึกษามาก่อนคิดเป็นจำนวนปีได้ 12 ปี ส่วนระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษานั้นโดยทั่วไปจะใช้เวลาเรียนประมาณ 4 ปี ยกเว้นบางคณะ เช่น คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งต้องใช้เวลาศึกษาถึง 5 ปี หรือ สถาบันอุดมศึกษาบางแห่งที่ยังมีการจัดการสอนใน

ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง หรือ อนุปริญญา ซึ่งใช้เวลาในการศึกษา 2 หรือ 3 ปี เป็นต้น

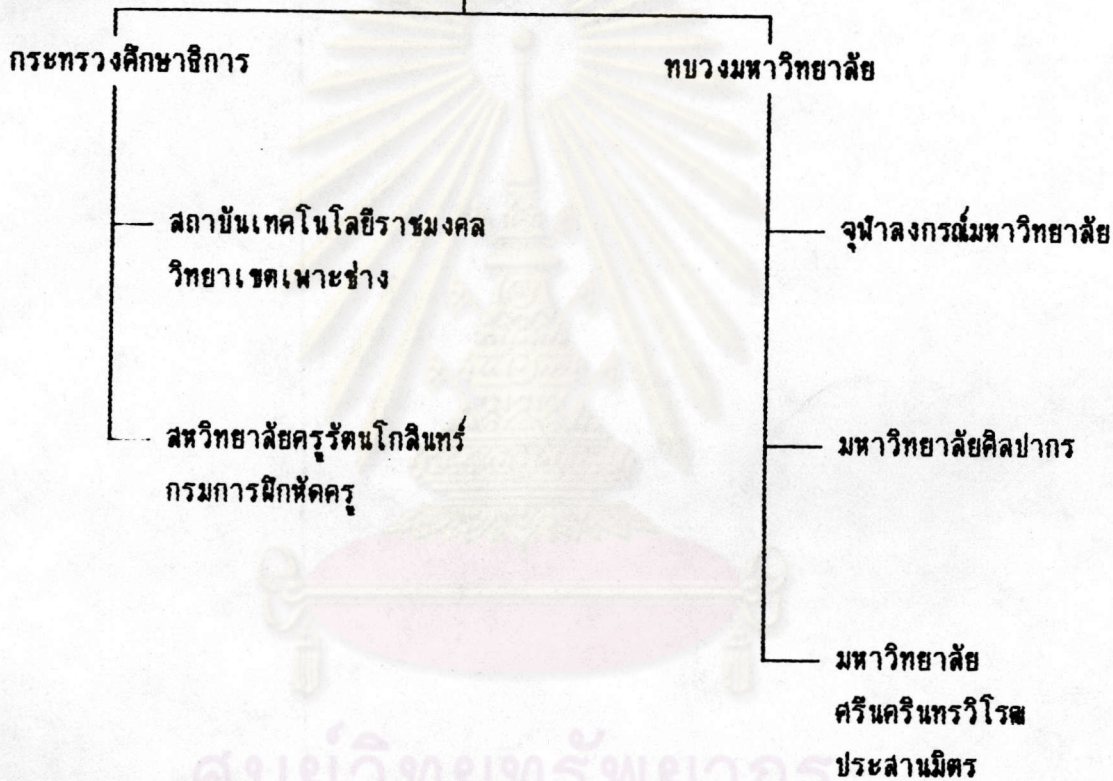
วิจิตร ศรีสอาน (2518: 2-3) ได้จัดแบ่ง กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ ของรัฐและของเอกชน อาทิเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้า ฯลฯ
2. กลุ่มวิทยาลัย ได้แก่ วิทยาลัยต่างๆ ทั้งที่เป็นของรัฐ และเอกชน เช่น วิทยาลัยครู และ วิทยาลัยเกษตร ฯลฯ
3. กลุ่มการศึกษาเฉพาะกิจ ได้แก่ กลุ่มโรงเรียนนายร้อย นายเรือ ของทหาร ตำรวจ รวมทั้งวิทยาลัยสงฆ์ด้วย ฯลฯ

ตามการจัดแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวข้างต้น สถาบันที่จัดการศึกษาด้านศิลปะ จึงได้แก่ กลุ่มมหาวิทยาลัย และ กลุ่มวิทยาลัย ซึ่งต่างก็มีภาระหน้าที่หลักในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาด้านศิลปะด้วยกัน โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านศิลปะ ในเขตกรุงเทพมหานคร สามารถจำแนกตามต้นสังกัดได้ดังนี้ คือ

1. สถาบันที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ภาควิชาศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนโกสินทร์รวม 6 แห่ง คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง
2. สถาบันที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ และภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพนิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (แผนภูมิที่ 1)

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาด้านศิลปะ
เขตกรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาด้านศิลปะ เขตกรุงเทพมหานคร

5.2 วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

จากหลักสูตรระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ได้จัดวิชาศิลปะศึกษาอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมในตัวผู้เรียนให้เป็นที่ไปตามแนวทางที่มุ่งประสงค์ ครอบคลุมถึงการพัฒนาบุคลิกภาพ ทั้งในด้านจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา และความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดยสงบสุขด้วย

ในระดับมัธยมศึกษา ฮับบาร์ด (Hubbard 1969: 27-35) กล่าวว่า การสอนศิลปะมีวัตถุประสงค์ทั่วไป 4 ข้อ คือ

1. พัฒนาความสามารถทางการเห็น
2. ทำให้สำนึกในวัฒนธรรม
3. เป็นการเรียนรู้ทักษะสำหรับกิจกรรมยามว่าง
4. ส่งเสริมความสามารถพิเศษ

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2529: 116) ได้ระบุ วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะไว้คล้ายคลึงกัน คือ

1. เพื่อพัฒนานิสัย
2. เพื่อตระหนักรู้เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์
3. เพื่อฝึกฝนทางศิลปะ
4. เพื่อตอบสนองความรู้สึกด้านคุณค่า และ ความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล
5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์

ส่วนในระดับอุดมศึกษา ทั้งวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมีหน้าที่โดยสากล คือ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การจัดการศึกษาจึงมุ่งเสริมสร้างกำลังคนในระดับวิชาชีพชั้นสูง การวิจัยค้นคว้า และพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2530: 11) วัตถุประสงค์การสอนศิลปะ จึงแตกต่างกันไปตามหลักสูตรซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ ด้านศิลปกรรม และด้านศิลปะศึกษา

ด้านศิลปกรรม

จากหลักสูตรศิลปบัณฑิต คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพนิพนธ์ มหาวิทยาลัย

ศิลปากร (ม.ป.ป.: 2) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า

1. เพื่อผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรี ผู้มีความสามารถ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ในสาขาวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และศิลปะไทย
2. เพื่อผลิตบัณฑิตผู้มีความรู้ทางวิชาการศิลปะ สามารถทำการวิจัย ขยาย และ อธิบายเกี่ยวกับงานศิลปะ
3. เพื่อผลิตบัณฑิต ผู้มีความรู้กว้างขวาง ในสาขาวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้าง สรรค์ทางศิลปะ
4. เพื่อให้นักศึกษา มีความรู้พื้นฐานทั่วไปในสาขาศิลปศาสตร์ อันจะทำให้เป็น บัณฑิตผู้รอบรู้ มีทัศนคติอันดีงาม รู้จักคิดวิจิจฉัย มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะ เป็นทางนำคุณ ประโยชน์มาสู่สังคม

หลักสูตรศิลปกรรมบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2532

1) มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. จัดและบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการผลิตบัณฑิตศิลปกรรม- ศาสตร์ สนองความต้องการด้านกำลังคน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. ดำเนินการ ให้มีการวิจัยในขอบเขตเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ ศิลปกรรมศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อการบุกเบิกวิทยาการใหม่ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
3. จัดและบริหาร กิจกรรมให้บริการวิชาการแก่สังคม ในขอบเขตที่เกี่ยวข้อง กับศิลปกรรมศาสตร์

ด้านศิลปศึกษา

จากหลักสูตร ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย (2529: 113) ได้ระบุวัตถุประสงค์ไว้ว่า

1. เพื่อเป็นเนื้อหาสำหรับการสอนศิลปศึกษา และ อุตสาหกรรมศิลป์ ระดับ ประถมศึกษา และมีธยมศึกษา
2. เพื่อเป็นพื้นฐาน สำหรับการศึกษาศิลปศึกษา และ อุตสาหกรรมศิลป์ชั้นสูง

จากหลักสูตรศิลปศึกษาของภาควิชาศิลปะ วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ (2528 : 6) กล่าว ถึงวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าของศิลปกรรมทั้ง ไทยและสากล
2. เพื่อถ่ายทอดและนำความรู้ความเข้าใจต่อบุคคลในสังคม ทั้งในระบบโรงเรียน

และนอกระบบโรงเรียน

3. เพื่อสร้างความผูกพันต่อเนื่องของศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงามของไทย
4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา และ มัธยมศึกษาได้

จากที่กล่าวมาแม้ว่าวัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะจะแตกต่างกันตามระดับการศึกษา แต่สิ่งสำคัญของการเรียนการสอนศิลปะในทุกระดับก็คือ การเรียนรู้ศิลปะภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา อธิษณ ตั้งใจลก (2528: 75) กล่าวว่า การสอนศิลปะเป็นความพยายามที่จะค้นหาแนวศิลป์ หรือศักยภาพในการสร้างสรรค์เฉพาะบุคคลที่อาจจะมียาก หรือ น้อยต่างกัน หลายระดับมาพัฒนาให้เจริญงอกงาม ความเห็นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความเห็นของ เอกวิทย์ ฌ กลาง (2528: 38) ที่กล่าวว่า การสอนศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้ผู้มีแนวศิลป์สูง ได้เติบโต สามารถแสดงออกตามเอกลักษณ์ บุคลิกภาพ และจินตนาการของเขาเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว การสอนศิลปะในระดับอุดมศึกษา มีวัตถุประสงค์การสอนแตกต่างจากในระดับประถมและมัธยม ตรงที่ในระดับอุดมศึกษาจะเน้นการพัฒนา ความสามารถพิเศษ หรือ ศักยภาพในการสร้างสรรค์ส่วนบุคคลโดยเฉพาะ เนื่องจากการพัฒนาทางด้านอื่น ผู้เรียนได้พัฒนามาแล้ว ในระดับประถม และมัธยม ฉะนั้นวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญของการสอนศิลปะในระดับอุดมศึกษา คือ การสอนให้ผู้เรียนมี ความรู้ ความสามารถ ในการทำงานสร้างสรรค์ศิลปะได้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพ และปัญหาการสอนในระดับอุดมศึกษา สรุปได้ดังนี้

6.1 งานวิจัยภายในประเทศ

วัฒนา มิ่งขวัญ (2530: 66-74) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " ปัญหาการเรียนของ นักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษาในโครงการจัดการศึกษาลำดับบุคคลากรประจำการสททวิทยาลัย รัตนโกสินทร์ " มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา และเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างอาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนของ นักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาลำดับบุคคลากรประจำการสททวิทยาลัย รัตนโกสินทร์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประกอบด้วย แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และ แบบปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า

อาจารย์ และนักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษาวชิชาศิลปศึกษาดังนี้ คือ

1. ด้านหลักสูตร อาจารย์ และนักศึกษา มีความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย
2. ด้านผู้สอน อาจารย์ และนักศึกษา มีความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย
3. ด้านผู้เรียน อาจารย์มีความเห็นว่า เป็นปัญหาในระดับปานกลาง ส่วนนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย
4. ด้านการวัดและประเมินผล อาจารย์ และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย
5. ด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก อาจารย์ และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง และ
6. ด้านแหล่งค้นคว้าและบริการโลหภัณฑ์ อาจารย์มีความเห็นว่า เป็นปัญหาในระดับมาก ส่วนนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง

ในการเปรียบเทียบความเห็นของอาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ พบว่า อาจารย์ และนักศึกษา มีความเห็นไม่แตกต่างกัน นอกจากในด้านผู้เรียน และแหล่งค้นคว้าและบริการโลหภัณฑ์ อาจารย์ และนักศึกษา มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มธูรา จึงอยู่สุข (2531: สรุปผลการวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษา ในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของภาควชิชาศิลปะ " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษาในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้านการบริการของภาควชิชา ด้านหลักสูตร ด้านการสอนของอาจารย์ศิลปะ ด้านบุคลิกภาพของนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษา และด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ศิลปะ และนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 2 ตอน ประกอบด้วยแบบตรวจสอบรายการและแบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า ที ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษามีความคิดเห็นด้วยในระดับปานกลาง เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ของภาควชิชาเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการสอนของอาจารย์ศิลปะ ที่ผู้บริหารมีความคิดเห็นด้วยมาก และ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ศิลปะกับนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษา ทั้งผู้บริหาร และอาจารย์มีความคิดเห็นด้วยมาก เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และ นักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษา พบว่าผู้บริหาร และอาจารย์มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน อาจารย์และนักศึกษาวชิชาเอกศิลปศึกษามีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านหลักสูตรและด้านการสอนของอาจารย์ศิลปะที่ความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้บริหาร

และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษามีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการบริการของภาควิชาที่ความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุวรรษา สุวรรณศิริ (2528: 129-134) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สภาพการใช้หลักสูตรคหกรรมศาสตร์ระดับปริญญาตรี พุทธศักราช 2524 ในวิทยาลัยครู" มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและปัญหาในการใช้หลักสูตรคหกรรมศาสตร์ระดับปริญญาตรี พุทธศักราช 2524 ในวิทยาลัยครู ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ ผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนวิชาเอกคหกรรมศาสตร์ และนักศึกษาที่เรียนวิชาเอกคหกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรี 19 แห่ง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ และแบบปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า วิทยาลัยครูส่วนใหญ่ได้มีการปฏิบัติในด้านต่างๆ คือ ในด้านการจัดทำแผนการสอน การจัดทำเอกสาร และคู่มือครู การเตรียมบุคลากร ลือการเรียนการสอน สถานที่ที่ใช้สอนและฝึกปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมการเรียนการสอน เทคนิคและวิธีสอน และ การวัดและประเมินผล ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ คือ งบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ ลือการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่เพียงพอ อุปกรณ์ที่ใช้ฝึกปฏิบัติ เครื่องมือต่างๆ รวมทั้งสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกปฏิบัติมีจำนวนไม่เพียงพอกับจำนวนนักศึกษา

อรุณ วิวัฒน์ประณี (2527: 101-107) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินหลักสูตรวิชาเอกคหกรรมศึกษาในวิทยาลัยครู มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินหลักสูตรวิชาเอกคหกรรมศึกษาในวิทยาลัยครู โดยใช้แบบจำลองซีบีพี (CIPP) ประเมิน บริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิตของหลักสูตร เพื่อหาข้อบกพร่องและเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร กลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษา คือ อาจารย์วิทยาลัยครู อาจารย์ผู้สอน นักศึกษา บัณฑิต และผู้บังคับบัญชาระดับชาติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การประเมินบริบท ความมุ่งหมายของหลักสูตรส่วนใหญ่มีความเหมาะสม โครงสร้างเนื้อหาสาระเป็นภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติของคหกรรมศาสตร์มากกว่าคหกรรมศาสตร์ไทยจำนวนหน่วยกิตคหกรรมปฏิบัติน้อยเกินไป (การประเมินปัจจัยเบื้องต้น) ปัจจัยเบื้องต้นสำหรับหลักสูตรยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร อาจารย์ผู้สอนมีวุฒิต่ำกว่าเกณฑ์สัดส่วนมาตรฐานของทบวงมหาวิทยาลัย จำนวนอาจารย์ไม่เพียงพอ อุปกรณ์การเรียนการสอนยังไม่พร้อมเท่าที่ควร ส่วนนักศึกษามีความเหมาะสมปานกลาง (การประเมินกระบวนการ) กระบวนการของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร นักศึกษาค่าเงินการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง มีลักษณะเป็นผู้รับ ชักถาม และแสดงความคิดเห็นน้อย กระบวนการเรียนการสอนยังไม่เหมาะสม นักศึกษาได้รับผลสัมฤทธิ์จากกระบวนการเรียนการสอนด้านพุทธินิสัยและทักษะนิสัย (การประเมินผลผลิต) บัณฑิตวิชาเอก

ดนตรีศึกษา มีคุณสมบัติเป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตรค่อนข้างน้อย

พันธ์ศักดิ์ พลสารัมย์ (2531: 144-146) ได้ทำการวิจัย เรื่อง " การศึกษา พฤติกรรมการสอนดนตรี ในสหวิทยาลัยอิสานใต้ " มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ สํารวจปัญหา การเรียนการสอนของอาจารย์ และ นักศึกษา ในภาควิชาดนตรี และ เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนดนตรี ในสหวิทยาลัยอิสานใต้ โดยสำรวจ ความคิดเห็นของอาจารย์ และ นักศึกษาในภาควิชาดนตรีทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้ เป็น แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ การเปรียบเทียบ โดยการทดสอบค่าที ผลการวิจัยด้านพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ พบว่าลักษณะส่วนตัวของอาจารย์ แต่งกายสุภาพเรียบร้อย แต่ขาดความมีอารมณ์ขัน และ ความเป็นกันเอง การเตรียมการสอนอาจารย์มีการกำหนดการเรียน และ รายละเอียดเกี่ยวกับวิชาอย่างชัดเจน และมีการวางแผนการเรียนการสอนร่วมกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนน้อย ขาดการติชม อาจารย์เข้าสอนช้าเป็นครั้งคราว และมีการติดตามงานที่มอบหมายน้อย ด้านปัญหาการเรียนการสอน พบว่ามีปัญหามากคือ อาจารย์ไม่พอเพียงและขาดอาจารย์ที่สอนโดยตรง อาคารสถานที่ ห้องเรียน และห้องซ้อมไม่เหมาะกับการเรียนการสอน นักศึกษามีพื้นฐานทางดนตรีน้อย นักศึกษาขาดความรับผิดชอบ และเอาใจใส่ในการเรียน การฝึกซ้อม

บรรจง บุญการี (2532: สรุปผลการวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " สภาพและปัญหา การสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี ในด้าน การเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วยแบบสอบถาม ชนิดเลือกตอบแบบประเมินค่า และ แบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า มีการปฏิบัติในด้าน การเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า 1. ด้านการเตรียมการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การทำบันทึกการสอนและมีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การเข้ารับการอบรม ปัญหาที่สำคัญ คือ นักเรียนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ เพราะมีฐานะยากจน 2. ด้านการดำเนินการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การเดินสังเกต และให้คำแนะนำช่วยเหลือขณะที่นักเรียนกำลังทำงาน มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การให้ลอกภาพของครูบนกระดานดำ ปัญหาสำคัญ คือ ครูผู้สอนขาดความรู้ ทักษะความถนัดและ

ความมั่นใจในการสอน 3. ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การใช้สื่อการสอนที่เป็นของจริง มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การได้รับสื่อการสอนจากหน่วยงาน เอกชนหรือส่วนบุคคล ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนงบประมาณในการผลิต 4. ด้านการวัดและประเมินผล มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การวัดผลด้วยการทดสอบข้อเขียน ปัญหาสำคัญคือ ครูขาดความรู้ ขาดหลักการในการวัดและประเมินผล รวมทั้งไม่สามารถประเมินผลงานได้ตามวิธีการที่ถูกต้อง

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ซุกักตี เพรสคอต (Prescott 1982: 2981) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " แนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับวิทยาลัยครู 36 แห่ง ในประเทศไทย " มีวัตถุประสงค์เพื่อวางแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู ประชากรที่ศึกษา คือ อาจารย์ผู้สอนศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู 36 แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการทดสอบสมมติฐาน โดยการหาค่าไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่า ศิลปศึกษาในวิทยาลัยครูควรจะได้รับการปรับปรุงโครงสร้างให้มีขอบข่ายและเนื้อหาที่กว้างขวาง ชัดเจน วัตถุประสงค์ของการศึกษาคควรกำหนดให้ชัดเจน โปรแกรมการเรียนควรออกแบบให้ตอบสนองต่อบุคคล สังคม และ ความต้องการในการประกอบอาชีพอย่างเพียงพอ แม้ว่าวัตถุประสงค์ของการศึกษาด้านครุศิลปะจะถูกลงความเห็นว่า เป็นการเลือกสรรที่ดีที่สุด คุณค่าที่ปรับให้มีความสำคัญมากที่สุดคือ การพัฒนาทักษะในการอยู่รอด และความรู้ที่เหมาะสม เนื่องจากการสอน การบริหารบุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับห้องเรียนภาคปฏิบัติ ตำราและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ยังไม่เหมาะสมเพียงพอ มันจึงถูกเสนอให้จำกัดจำนวนโปรแกรมในระดับปริญญา จนกระทั่งโปรแกรมเหล่านี้น้อยลงอย่างเหมาะสม

อัลแกรมดี (Alghamedy 1981: 3639) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การสำรวจผลกระทบต่อการเตรียมครุศิลปะและอุปกรณ์หลักสูตรศิลปศึกษาในซาอุดีอาระเบีย " มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกและสำรวจปัญหาในปัจจุบันของศิลปศึกษาในซาอุดีอาระเบีย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ศึกษาเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาในประเทศไทย และ ทำการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการจำแนกประชากร ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ อาจารย์ศิลปะ นักศึกษาศิลปะ ศึกษานิเทศก์ศิลปะ ครุศิลปะ และ บุคคลทั่วไป วิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนที่วิเคราะห์ทางสถิติ และข้อมูลที่เป็นการอภิปราย ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหามากมายเกี่ยวกับการเตรียมครุศิลปศึกษา และ ศิลปศึกษาในซาอุดีอาระเบีย

ซึ่งจำแนกออกได้ดังนี้ 1. ครูศิลปะถูกเตรียมขึ้นมาจากความจำกัดของเนื้อหาวิชา อันเป็นผลมาจากการขาดตำรา อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง และไม่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะสอน 2. สัดส่วนในโปรแกรมภาคปฏิบัติ และภาคทฤษฎีไม่สมดุลกัน 3. นักศึกษาศิลปศึกษาระดับปริญญาตรีถูกจำกัดความเข้าใจต่อศิลปะอิสลาม 4. เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของศิลปศึกษาในโรงเรียนประถม และมีธยมของรัฐแสดงอยู่ใน "แนวทางหลักสูตรศิลปศึกษา" ซึ่งไม่กระจ่างชัดต่อครูศิลปะ และห่างไกลจากความเหมาะสมตลอดจนการปฏิบัติในปัจจุบัน 5. การสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ถูกจำกัดอยู่เพียงภาคปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเตรียมครูศิลปะ และ 6. ประชาชนทั่วไปและในวงการการศึกษา ยังมองศิลปศึกษาว่าไม่มีความสำคัญต่อการสืบค้น ผลการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหมายสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาศิลปศึกษาของชาวจังหวัดอุตรดิตถ์ในอนาคต

พรสนอง บัวบุษย์ วงศ์สิงห์ทอง (Vongsingthong 1984: 2734) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การรับรู้ของอาจารย์เกี่ยวกับการใช้และประสิทธิภาพของสื่อการสอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ " มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการใช้และประสิทธิภาพ และผลของสื่อการสอนตามการรับรู้ของผู้สอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยครูผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยเลือกจากโรงเรียนวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าไคสแควร์และทดสอบสมมุติฐานการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1. สื่อการสอนถูกใช้อย่างกว้างขวางในสถาบันทุกชนิดในทุกพื้นที่ที่สอนศิลปะภาคปฏิบัติ 2. สื่อการสอนถูกใช้บ่อยมากที่สุดโดยครูศิลปะที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 11 ปี 3. สื่อการสอนถูกพบว่าใช้บ่อยมากในห้องเรียนที่มีนักศึกษามากกว่า 13 คน 4. สื่อการสอนแต่ละชนิดสนับสนุน และส่งเสริมวัตถุประสงค์การสอนที่แตกต่างกัน 5. การใช้ และผลของสื่อการสอนในวิชาศิลปะภาคปฏิบัติมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความเข้าใจของอาจารย์

โรจนา จุลเกษม (Junkasem 1984: 3522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การใช้รูปแบบการประเมินผลเชิงคุณภาพต่อโปรแกรมภาคปฏิบัติด้านจิตรศิลป์ " มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อประยุกต์รูปแบบการวิจารณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการประเมินผลต่อโปรแกรมภาคปฏิบัติด้านจิตรศิลป์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสังเกตแบบนิเทศที่สร้างขึ้นเป็นรูปแบบการวิจารณ์โดยผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ประเมิน หรือ ผู้เชี่ยวชาญ ที่ทำการสังเกต และวิจารณ์สถานการณ์ภาคปฏิบัติด้านจิตรศิลป์ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการวิจารณ์โดยผู้เชี่ยวชาญแสดงถึงประสบการณ์เพียงพออันเดียวที่มีอยู่ในห้องปฏิบัติการวิจารณ์ การวิจารณ์ที่มีอยู่อย่างเพียงพอเกี่ยวโยงถึงคุณภาพ

ของสถานการณ์ที่เป็นจริง ดีเท่าๆ กับการแปลความและการประเมินผล คุณค่าของรูปแบบนี้ ในโปรแกรมภาคปฏิบัติวิจิตรศิลป์ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้เชี่ยวชาญที่คอยสังเกต ระวัง และ ตัดสิน จากประสบการณ์ของเขา เขากลายเป็นนักวิจารณ์ที่ใกล้ชิดกับผลงานของผู้เรียน ยังมีข้อจำกัด ขางประการต่อการประยุกต์รูปแบบนี้ในโปรแกรมวิจิตรศิลป์ เช่น ระยะเวลาที่จำกัด และ การขาดการแนะนำสำหรับนักเรียน อย่างไรก็ตาม คำอธิบายหลักสูตร คุณภาพของการสอน และ การประเมินผลงานของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับโปรแกรมภาคปฏิบัติด้านวิจิตรศิลป์

สตีวานอว์ฟ (Stevanov 1982: 2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การศึกษา กระบวนการสอน 3 แบบ ในการสอนวิชาศิลปะขั้นต้นแก่ผู้ไม่ได้เรียนวิชาเอกศิลปะในวิทยาลัย" ผู้วิจัยได้จัดชั้นเรียน 3 ชั้น ใน 3 วิทยาลัยเพื่อจะทดลองสอนวิชาพื้นฐานศิลปะแบบสำรวจด้วย กระบวนการสอน 3 แบบ คือ ชั้นเรียนที่ 1 มีการจัดสถานการณ์ศิลปะภาคปฏิบัติ ตามการ บรรยายพื้นฐานศิลปะแบบสำรวจ ผู้เรียนจะถูกกำหนดโครงการให้ค้นคว้า ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน มีประสบการณ์ในการออกแบบ และมีส่วนประกอบที่สำคัญที่สอดคล้องกับตัวอย่างที่ใช้ระหว่างการ บรรยาย ส่วนเนื้อหาวิชาในวิธีการสอนแบบนี้ก็จะต่อเนื่องกันเป็นลำดับ ชั้นเรียนที่ 2 มีการบรรยายตามลำดับ โดยยึดถือการบรรยายเป็นหลัก ไม่มีการจัดสถานการณ์ศิลปะภาค ปฏิบัติ ชั้นเรียนที่ 3 มีการบรรยายอย่างไม่เป็นลำดับ และไม่มีสถานการณ์ศิลปะภาคปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า การเรียนทั้ง 3 แบบให้ผลแตกต่างกัน ผู้เรียนในชั้นที่ 1 จะประสบผล สำเร็จในการเรียนรู้วิชาพื้นฐานศิลปะแบบสำรวจสูงกว่าทั้งสองชั้น ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า สถานการณ์ศิลปะภาคปฏิบัติสนับสนุนส่งเสริมการสำรวจตรวจสอบความสามารถด้านศิลปะและ ความรู้ด้านการออกแบบของผู้เรียนที่ไม่ได้เรียนวิชาเอกศิลปะในระดับวิทยาลัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาค ปฏิบัติที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ศิลปะภาคปฏิบัติเป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ฝึกฝน ปฏิบัติสำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา และส่งเสริมให้เขาเหล่านั้นได้แสดงออกทางศิลปะ ตามเอกลักษณ์ บุคลิกภาพ และ จินตนาการของเขาเอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการพัฒนาความ สามารถของบุคคล และ ศิลปะวัฒนธรรม แต่การจะทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะความร่วมมือของอาจารย์ผู้สอน นับตั้งแต่การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน และการประเมินผลฉะนั้น การศึกษาเกี่ยวกับสภาพ และปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติจึงมีความจำเป็น เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลในด้าน ต่างๆ อันจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาต่อไป